PAOLO MENGOZZI
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2013. szeptember 19.[1]

C-247/11. P. és C-253/11. P. sz. egyesített ügyek

Areva SA (C-247/11. P. sz. ügy),
Alstom SA,
T&D Holding SA, korábban Areva T&D Holding SA,
Alstom Grid SAS, korábban Areva T&D SA,
Alstom Grid AG, korábban Areva T&D AG (C-253/11. P. sz. ügy)
kontra

Európai Bizottság

„Fellebbezés — Verseny — Kartellek — A gázszigetelt kapcsolóberendezésekre vonatkozó projektek piaca — Indokolási kötelezettség — A védelemhez való jog megsértése — Jogsértő magatartás betudhatósága — A bírság megfizetéséért való egyetemleges felelősség — De facto egyetemlegesség — Az arányosság és az egyenlő bánásmód elve — Hatékony jogorvoslathoz való jog”

1. A jelen egyesített ügyek tárgya két fellebbezés, amelyet a C-247/11. P. sz. ügyben az Areva SA (a továbbiakban: Areva), a C-253/11. P. sz. ügyben pedig az Alstom SA (a továbbiakban: Alstom), valamint leányvállalatai, a T&D Holding SA, korábban Areva T&D Holding SA, az Alstom Grid SAS, korábban Areva T&D SA és az Alstom Grid AG, korábban Areva T&D AG (e társaságokra együttesen a továbbiakban szintén mint fellebbezőkre hivatkozom) nyújtottak be. A két fellebbezés az Európai Unió Törvényszéke Areva és társai kontra Bizottság ügyben 2011. március 3-án hozott ítélete (a továbbiakban: megtámadott ítélet)[2] ellen irányul. Ezzel az ítélettel a Törvényszék egyrészt részlegesen megsemmisítette a C(2006) 6762 végleges határozatot (a továbbiakban: vitatott határozat),[3] amelyben az Európai Bizottság, miután megállapította a gázszigetelt kapcsolóberendezések (a továbbiakban: GIS)[4] ágazatában létrejött versenyellenes kartell fennállását, szankciót alkalmazott az abban részt vevő vállalkozásokkal szemben, másrészt pedig megváltoztatta a Bizottság által a jelen fellebbezéseket benyújtó társaságokkal szemben kiszabott bírságokat.

2. A jelen indítványt párhuzamosan ismertetem az ugyanarra a kartellre és ugyanarra a bizottsági határozatra vonatkozó C-231/11. P. sz., C-232/11. P. sz. és C-233/11. P. sz., Bizottság kontra Siemens Österreich és társai egyesített ügyekre[5] vonatkozó indítványommal. Amennyiben a jelen ügyben felmerülő egyes kérdések legalább részben egybeesnek az említett ügyekben elemezett kérdésekkel, akkor, ha ez célszerűnek tűnik, hivatkozni fogok az ezen ügyekre vonatkozó indítványom releváns pontjaira.

1 — Eredeti nyelv: francia.

2 — A T-117/07. és T-121/0. sz. egyesített ügyek (EBHT 2011., II-633. o.).

3 — Az EK 81. cikk és az EGT-megállapodás 53. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban 2007. január 24-én hozott bizottsági határozat (COMP/38.899 – „Gázszigetelt kapcsolóberendezések”-ügy).

4 — A GIS-eket a villamosenergia-hálózatokon áramló energia ellenőrzésére használják. Olyan erősáramú villamos berendezésekről van szó, amelyek a kulcsrakész villamossági alállomások fő alkotórészei. Lásd a megtámadott ítélet 2–5. pontját.

5 — Az ezen ügyekben benyújtott három fellebbezés a T-122/07-T-124/07. sz., Siemens AG Österreich és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2011. március 3-án hozott ítéletre (EBHT 2011., II-793. o.) vonatkozik.

I – Tényállás

A – *A fellebbezők*

3. Az Areva, a C-247/11. P. sz. ügy fellebbezője a csúcstársasága egy, az atomenergia-ágazatban működő vállalatcsoportnak.

4. Az Alstom, a C-253/11. P. sz. ügy első fellebbezője egy olyan ipari csoport csúcstársasága, amely különböző ágazatokban, többek között a villamosenergia-átvitel és -elosztás (a továbbiakban: T&D ágazat) területén tevékeny.

5. Az Alstom-csoportnak a T&D ágazatban kifejtett összes tevékenységét átadták 2004. január 8-án azon csoportnak, amelynek az Areva a csúcstársasága. A 2004. január 9. és május 11. (a Bizottság által a vitatott határozatban megállapított jogsértés vége) közötti időszakban az Areva-csoport tevékenységeit a gázszigetelt kapcsolóberendezések területén az Areva T&D SA és az Areva T&D AG,[6] a 100%-ban az Areva tulajdonában álló Areva T&D Holding SA 100%-os tulajdonában álló leányvállalatok gyakorolták (a továbbiakban együttesen: az Areva volt leányvállalatai).

6. 2010. június 7-én, a Törvényszék előtt folyó eljárás szóbeli szakaszának végleges befejezését követően az Areva a T&D ágazatban kifejtett összes tevékenységét eladta. Az Alstom többek között az átviteli tevékenységeket vásárolta fel. E felvásárlást követően az Areva T&D Holding SA nevét T&D Holding SA-ra változtatta (amely a C-253/11. P. sz. ügy második fellebbezője), az Areva T&D SA Alstom Grid SAS-szá alakult át (amely a C-253/11. P. sz. ügy harmadik fellebbezője), az Areva T&D AG pedig Alstom Grid AG-vé alakult – (amely a C-253/11. P. sz. ügy negyedik fellebbezője). Az Alstomra és jelenlegi leányvállalataira, a T&D Holding SA-ra, az Alstom Grid SAS-ra és az Alstom Grid AG-re, a C-253/11. P. sz. ügy fellebbezőire a továbbiakban együtt az Alstom-csoport társaságaiként is hivatkozom.

B – *A vitatott határozat és a megtámadott ítélet*

7. 2007. január 24-én a Bizottság elfogadta a vitatott határozatot, amelyben megállapította a versenyellenes kartell fennállását a GIS-ágazatban, amely révén a részt vevő vállalkozások megállapodtak többek között a piacok világméretű felosztásában,[7] az árak rögzítésében és az érzékeny információk cseréjében. A Bizottság azt is megállapította, hogy a kartell az 1988. április 15. és 2004. május 11. közötti időszakban működött. Megállapította különösen a jelen ügyek fellebbezőinek[8] felelősségét, és ebből következően bírságot szabott ki velük szemben.[9]

6 — Az Areva T&D SA az Alstom T&D SA társaságnak felel meg, és a jelen eljárás szempontjából az Areva T&D AG az Alstom T&D AG társaságnak felel meg (lásd a vitatott határozat (21) és (23) preambulumbekezdését, valamint a megtámadott ítélet 59. pontját). Mielőtt 2004. január 8-án az Alstom-csoport T&D ágazatban kifejtett tevékenységét eladták, e két társaság az Alstom-csoport keretében részt vett a vitatott határozatban megállapított jogsértésben (lásd a vitatott határozat (331) preambulumbekezdését).

7 — A megtámadott ítélet 29–32. pontjából kitűnik különösen, hogy a kartellben részt vevő vállalkozások – néhány piac kivételével – világszinten többek között összehangolták a GIS-projektek odaítélését azon szabályok szerint, amelyekben különösen a becsült történeti piaci részesedéseket nagyban tükröző kvóták fenntartása érdekében állapodtak meg.

8 — A vitatott határozat 1. cikkének b), c), d) és f) pontjából kitűnik különösen, hogy a Bizottság az Alstom jogsértésben való részvételét az 1988. április 15-től 2004. január 8-ig tartó időszak, az Areva és az Areva T&D Holding SA (később T&D Holding SA) részvételét a 2004. január 9-től 2004. május 11-ig tartó időszak, az Areva T&D AG részvételét a 2003. december 22-től 2004. május 11-ig tartó időszak, illetve az Areva T&D SA részvételét az 1992. december 7-től 2004. május 11-ig tartó időszak tekintetében állapította meg.

9 — Így különösen, a Bizottság az Alstommal szemben a vitatott határozat 2. cikkének b) pontjában egyedileg 11 475 000 euró összegű bírságot szabott ki. Ugyanezen határozat 2. cikkének c) pontja kimondja, hogy az Alstommal az Areva T&D SA-val egyetemlegesen 53 550 000 euró összegű bírság megfizetésére köteles, valamint hogy az Areva T&D SA-val szemben kiszabott bírság összegéből 25 500 000 euró megfizetésére az Areva SA, az Areva T&D Holding SA-val és az Areva T&D AG-vel egyetemlegesen köteles.

8. A fellebbezők keresetet nyújtottak be a vitatott határozat ellen a Törvényszékhez, amely 2011. március 3-án meghozta a megtámadott ítéletet. A megtámadott ítéletben a Törvényszék részlegesen megsemmisítette a vitatott határozatot,[10] és korlátlan felülvizsgálati jogkörét gyakorolva a következő bírságokat szabta ki a megállapított jogsértések miatt:

– az Alstommal szemben: 10 327 500 euró;

– az Alstommal szemben: 48 195 000 euró, amely az Areva T&D SA-val egyetemlegesen fizetendő meg, az Areva T&D SA által fizetendő összegből 20 400 000 euró megfizetésére ez utóbbi és az Areva T&D AG, az Areva és az Areva T&D Holding SA egyetemlegesen köteles.[11]

9. A Törvényszék a keresetet ezt meghaladó részében elutasította.

II – A Bíróság előtti eljárás és a felek kérelmei

10. A Bíróság Hivatalához 2011. május 24-én benyújtott kérelmével az Areva fellebbezést terjesztett elő a C-247/11. P. sz. ügyben. A Bíróság Hivatalához 2011. május 25-én benyújtott kérelmükkel az Alstom-csoport társaságai fellebbezést terjesztettek elő a C-253/11. P. sz. ügyben. Mind az Areva, mind az Alstom-csoport társaságai azt kérik, hogy a Bíróság helyezze hatályon kívül a megtámadott ítéletet. Amennyiben a Bíróság úgy ítéli meg, hogy a per állása lehetővé teszi, hogy a jogvitát véglegesen elbírálja, akkor elsődlegesen azt kérik, hogy semmisítse meg a vitatott határozat 1. cikkének c) pontját, 2. cikkének c) pontját, továbbá 1. cikkének b), d), e), f) pontját, illetve 2 cikkének b) és c) pontját, másodlagosan pedig hogy lényegesen csökkentse a velük szemben kiszabott bírság összegét, valamint kötelezze a Bizottságot a költségek viselésére. Amennyiben a Bíróság úgy ítéli meg, hogy a per állása nem teszi lehetővé a jogvita elbírálását, a fellebbezők azt kérik, hogy utalja vissza az ügyet a Törvényszék másik tanácsához és a költségekről később határozzon. A Bizottság azt kéri, hogy a Bíróság utasítsa el a fellebbezéseket, és a fellebbezőket kötelezze a költségek viselésére.

11. A Bíróság elnöke 2011. július 20-i végzésével az írásbeli és a szóbeli szakasz lefolytatása, valamint az ítélet meghozatala céljából elrendelte a C-247/11. P. sz. és a C-253/11. P. sz. ügy egyesítését.

12. A Bíróság előtt a felek álláspontjukat írásban, illetve a 2013. március 2-án tartott tárgyaláson szóban ismertették.

III – A fellebbezések elemzése

13. Kérelmei alátámasztására az Areva a C-247/11. P. sz. ügyben négy jogalapra, az Alstom-csoport társaságai pedig a C-253/11. P. sz. ügyben öt jogalapra hivatkoznak. Célszerű az elemzést az utóbbiak által felhozott első jogalappal kezdeni.

10 — A megtámadott ítéletben a Törvényszék megsemmisítette a vitatott határozat 2. cikkének b) és c) pontját, megállapítva, hogy a Bizottság megsértette az arányosság, valamint az egyenlő bánásmód, illetve a hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvét azzal, hogy a jogsértésben betöltött irányító szerep, mint súlyosító körülmény alapján megemelte a bírságok alapösszegét. Lásd különösen a megtámadott ítélet 317. pontját.

11 — Lásd a megtámadott ítélet 323. pontját, valamint a rendelkező rész 3. pontját.

A – *Az Alstom-csoport társaságainak az EUMSZ 296. cikk megsértésére alapított első jogalapjáról*

14. Az első, két részből álló fellebbezési jogalap keretében az Alstom-csoport társaságai arra hivatkoznak, hogy a Törvényszék megsértette az EUMSZ 296. cikket, amikor úgy ítélte meg, hogy a vitatott határozat megfelelően indokolt.[12] E jogalap első része a vitatott határozat indokolásának azon részére irányul, amely arra vonatkozik, hogy a Bizottság az 1992. december 7. és 2004. január 8. közötti időszak tekintetében az Alstomnak mint az Alstom T&D SA és az Alstom T&D AG anyavállalatának tudta be a jogsértésért való felelősséget.[13] A második rész az említett határozat indokolásának az Alstommal és az Areva T&D SA-val szemben egyetemlegesen megállapított bírság kiszabását érintő részére vonatkozik.

1. Az Alstom-csoport társaságai első jogalapjának első részéről

a) A felek érvei

15. Az első jogalap első részében – amely a megtámadott ítélet 90–99. pontjára vonatkozik – az Alstom-csoport társaságai lényegében azzal érvelnek, hogy a Törvényszéknek szankcionálnia kellett volna a vitatott határozat a tekintetben hiányos indokolását, hogy a Bizottság nem válaszolt az Alstom kifogásközlésre adott válasza 90–150. pontjában ismertetett érvekre és körülményekre, amelyekkel azt kívánta bizonyítani, hogy az Alstom által a leányvállalatai felett gyakorolt meghatározó befolyásra vonatkozó vélelem (a továbbiakban erre „a leányvállalat tőkéjében fennálló 100%-os részesedésből eredő felelősségre alapított vélelem” megjelöléssel is hivatkozom) ellenére e leányvállalatok a jogsértés időszakában anyavállalatukhoz képest önállóan határozták meg piaci magatartásukat. A vitatott határozatban nem szerepel olyan indok, amely magyarázatot adna arra, hogy az Alstom által előterjesztett bizonyítékoknak miért nem volt bizonyító erejük, holott olyan, az említett határozat rendszere szempontjából lényeges körülményekről van szó, amelyek elutasítása különösen részletes és gondos indokolást követelt volna meg.

16. Az Alstom-csoport társaságai ezenkívül arra hivatkoznak, hogy a Törvényszék – többek között a megtámadott ítélet 95. pontjában – elferdítette a vitatott határozatot, mivel az említett határozat (345)–(347) preambulumbekezdése semmiképpen sem foglalja össze a kifogásközlésre adott válasz 90–150. pontját. Ezenfelül a Törvényszék megelégedett azzal a körülménnyel, hogy a Bizottság az Alstom által előterjesztett bizonyítékokat egy harmadik fél, mégpedig az Areva által előterjesztett bizonyítékok alapján utasította el.

17. A Bizottság az Alstom-csoport társaságai által előterjesztett érvek elutasítását kéri.

12 — Rá kell mutatni, hogy bár az Alstom-csoport társaságai a jelen jogalap keretében többek különösen az EUMSZ 296. cikk megsértésére vonatkozó kifogást terjesztenek elő, a jelen ügyben az EK 253. cikk alkalmazandó, mivel a Bizottság a vitatott határozatot a Lisszaboni Szerződés hatálybalépése előtt fogadta el. Ennek ugyanakkor nincs jelentősége, mivel a jelen ügyben vizsgált uniós jogi aktusok indokolására az EK 253. cikk keretében nem vonatkoznak eltérő jogi követelmények azokhoz képest, mint amelyek az EUMSZ 296. cikk második bekezdése keretében irányadók. E kifogást tehát akként kell érteni, hogy az különösen az EK 253. cikk megsértésére vonatkozik. Lásd e tekintetben a C-439/11. P. sz., Ziegler kontra Bizottság ügyben 2013. július 11-én hozott ítélet 113. pontját. Ugyanakkor, mivel ez semmilyen következménnyel sem jár a jelen ügyben, a jelen indítványban a Szerződés új számozására, vagyis az EUMSZ 296. cikkre fogok hivatkozni.

13 — Később Areva T&D SA (majd Alstom Grid SAS) és Areva T&D AG (majd Alstom Grid AG). Lásd a jelen indítvány 6. pontját és 6. lábjegyzetét.

b) Elemzés

18. Mindenekelőtt emlékeztetni kell arra, hogy az EUMSZ 296. cikkben előírt indokolási kötelezettség olyan lényeges eljárási szabálynak minősül, amelyet külön kell választani az indokolás megalapozottságának kérdésétől, amely a vitatott jogi aktus érdemi jogszerűségére vonatkozik. [14]

19. E megközelítésben egyrészt az EUMSZ 296. cikk által megkövetelt indokolást a kérdéses jogi aktus természetéhez kell igazítani, és abból világosan és egyértelműen ki kell tűnnie a jogi aktust meghozó intézmény érvelésének oly módon, hogy az érdekeltek megismerhessék a meghozott intézkedés indokait, a hatáskörrel rendelkező bíróság pedig gyakorolhassa felülvizsgálati jogkörét. Különösen, ami az egyedi határozatokat illeti, az azok indokolására vonatkozó kötelezettség célja – a bírósági felülvizsgálat lehetővé tételén kívül – az érintett részére elegendő tájékoztatás biztosítása annak eldöntéséhez, hogy a határozat adott esetben valamely, az érvényességének vitatását lehetővé tevő hibában szenved-e. [15]

20. Másrészt az indokolás követelményét az ügy körülményeire, így többek között a jogi aktus tartalmára, az előadott indokok jellegére, valamint a címzettek, illetve a jogi aktus által közvetlenül és személyükben érintett más személyek magyarázathoz jutás iránti érdekére figyelemmel kell értékelni. Nem követelmény az indokolással szemben, hogy a releváns tény- és jogkérdések minden részletére kitérjen, amennyiben nem csupán szövege, hanem egyben kontextusa, valamint a tárgyra vonatkozó jogszabályok összessége alapján döntendő el az a kérdés, hogy az indokolás megfelel-e az EUMSZ 296. cikk követelményeinek. [16]

21. Ennek megfelelően, bár a Bizottság az EUMSZ 296. cikk alapján köteles úgy indokolni határozatait, hogy megemlíti azokat a körülményeket, amelyek a határozatot igazolják, továbbá azokat a megfontolásokat, amelyek alapján e határozatot meghozta, ám e rendelkezés nem követeli meg, hogy a Bizottság kifejtse az összes olyan ténybeli és jogi elemet, amelyet a közigazgatási eljárás során megvizsgált. [17]

22. Különösen, amennyiben – a jelen ügyhöz hasonlóan – az uniós versenyjog alkalmazásában hozott határozat több címzetthez szól, és a jogsértés betudhatóságának kérdését veti fel, e határozatnak megfelelő indokolást kell tartalmaznia a címzettek mindegyikére, és különösen azokra nézve, amelyeknek a határozat értelmében e jogsértés terhét viselniük kell. Ugyanis amennyiben valamely anyavállalat felelős a leányvállalata magatartásáért, egy ilyen határozatnak részletesen ki kell fejtenie azon indokokat, amelyek igazolhatják az e társasággal szemben megállapított jogsértés betudhatóságát. [18]

14 — Lásd különösen a C-521/09. P. sz., Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben 2011. szeptember 29-én hozott ítélet (EBHT 2011., I-8947. o.) 146. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot, valamint a fent hivatkozott Ziegler kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 114. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

15 — Lásd többek között a fent hivatkozott Ziegler kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 115. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

16 — Lásd többek között a fent hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 150. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot, valamint a fent hivatkozott Ziegler kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 116. pontját.

17 — A C-338/00. P. sz., Volkswagen kontra Bizottság ügyben 2003. szeptember 18-án hozott ítélet (EBHT 2003., I-9189. o.) 127. pontja és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

18 — Lásd a fent hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 151. és 152. pontját, valamint a C-628/10. P. és C-14/11. P. sz., Alliance One International és Standard Commercial Tobacco kontra Bizottság és Bizottság kontra Alliance One International és társai egyesített ügyekben 2012. július 19-én hozott ítélet 75. pontját.

23. Különösen egy olyan bizottsági határozat tekintetében, amely egyes címzettek esetében *kizárólagosan* a meghatározó befolyás tényleges gyakorlására vonatkozó vélelemre támaszkodik, a Bizottság minden esetben köteles feltárni azokat az okokat, amelyek miatt a ténybeli és jogi elemek nem elegendők a meghatározó befolyás tényleges gyakorlására vonatkozó vélelem megdöntéséhez, hacsak nem akarja e vélelmet gyakorlatilag megdönthetetlenné tenni. [19]

24. A jelen ügyben mindenekelőtt rá kell mutatni, hogy – miként az a vitatott határozat (349) preambulumbekezdéséből és a megtámadott ítélet 91. pontjából kifejezetten kitűnik – a Bizottság az Alstom felelősségének megállapítása érdekében a meghatározó befolyás gyakorlására vonatkozó vélelemre hivatkozott, anélkül azonban, hogy lemondott volna arról, hogy figyelembe vegyen egyes egyéb releváns tényezőket is, amelyeket az említett határozat (350)–(356) preambulumbekezdésében fejtett ki. Az Alstom felelősségének megállapítása érdekében a Bizottság tehát nem *kizárólagosan* a meghatározó befolyás gyakorlására vonatkozó vélelemre támaszkodott, hanem inkább e vélelem és más bizonyítékok kombinációját használta fel. [20]

25. Konkrétabban, a vitatott határozat említett preambulumbekezdéseiben a Bizottság többek között kifejtette, hogy a csoport működésének szerkezetét, amelynek az Alstom volt az anyavállalata, oly módon szervezték meg, hogy a leányvállalatok GIS-szel kapcsolatos tevékenységeire meghatározó befolyást gyakorló vezetők beszámoltak az Alstomnak. [21] Azt is kifejtette, hogy az anyavállalat és a leányvállalatok vezetői pozíciói között több átfedés is volt, mint a T&D ágazat legmagasabb szintű vezetője esetében, aki biztosan meghatározó befolyást gyakorolt a csoport GIS-szel kapcsolatos tevékenységére, és aki az Alstom ügyvezető bizottságának tagja is volt. [22] Ezt követően rámutatott, hogy az ügy iratai között szerepeltek olyan bizonyítékok, amelyek alátámasztották, hogy a kartell keretében az Alstom csoport képviselőiként azonosított személyek rendszeresen jogi kötelezettségeket vállalhattak az anyavállalat nevében. [23] Ezenkívül a Bizottság úgy vélte, hogy az Alstommal szemben a francia versenytanács által 1988-ban kiszabott jelentős bírságra figyelemmel kevéssé volt valószínű, hogy a versenyszabályok megsértéséért való felelősséget az anyavállalat vezetői nem tekintették lényeges kockázatnak. [24] A Bizottság arra is rámutatott, hogy az anyavállalat jóváhagyta a GIS-alállomásokra vonatkozó, bizonyos küszöböt meghaladó vagy az Alstom-csoport számára jelentős kockázatokat tartalmazó pályázati terveket. [25]

26. Ezekre a vitatott határozatban kifejtett megfontolásokra figyelemmel nem látom, miként lehet azt állítani, amint arra az Alstom-csoport társaságai hivatkoznak, hogy a Törvényszéknek kifogásolnia kellett volna azt, hogy a Bizottság a szóban forgó jogsértésért való felelősség Alstomnak való betudása tárgyában nem nyújtott a 18–23. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat követelményeinek megfelelő, részletes indokolást.

19 — Lásd a fent hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 153. pontját, valamint a C-495/11. P. sz., Total és Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben 2012. szeptember 14-én hozott végzés 49. pontját. Kiemelés tőlem. A Bizottság határozatainak ezzel kapcsolatos indokolására vonatkozó kötelezettsége különösen a hivatkozott vélelem megdönthető jellegéből fakad, amelynek megdöntéséhez az érdekelteknek az érintett társaságokat összekötő szervezeti, gazdasági és jogi kapcsolatokra vonatkozó bizonyítékot kell nyújtaniuk.

20 — Lásd a fent hivatkozott Alliance One International és Standard Commercial Tobacco kontra Bizottság és Bizottság kontra Alliance One International és társai egyesített ügyekben hozott ítélet 49. pontját, valamint Sharpston főtanácsnok Bíróság előtt folyamatban lévő C-50/12. P. sz., Kendrion kontra Bizottság ügyben 2013. május 30-án ismertetett indítványának 43. pontját.

21 — A vitatott határozat (353) preambulumbekezdése.

22 — A vitatott határozat (355) preambulumbekezdése.

23 — A vitatott határozat (355) preambulumbekezdése.

24 — A vitatott határozat (351) preambulumbekezdése.

25 — A vitatott határozat (350) preambulumbekezdése.

27. Márpedig a Bizottság előtt az Alstom több olyan érvet terjesztett elő, amelyek célja annak bizonyítása volt, hogy nem gyakorolt meghatározó befolyást leányvállalataira.[26] E tekintetben vitathatatlan – amint azt az Alstom-csoport társaságai kifejtik, és amint azt egyébként a Törvényszék is elismeri a megtámadott ítélet 98. pontjában –, hogy a vitatott határozatból nem tűnik ki kifejezetten, hogy a Bizottság egyenként kitért az Alstom által előtte hivatkozott valamennyi érvre.

28. Ugyanakkor az említett határozatból kitűnik, hogy a Bizottság, egyáltalán nem hagyta figyelmen kívül ezeket az érveket, és lényegében azokat átfogóan értékelte,[27] részletes indokolást adva – amint az a fenti 25. pontból kitűnik – azon indokokról, amelyek a leányvállalat tőkéjében fennálló 100%-os részesedésből eredő felelősségre alapított vélelemmel összekapcsolva annak megállapításához vezettek, hogy az Alstom ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt leányvállalataira.

29. E tekintetben a fenti 19–21. pontban már rámutattam, hogy az ítélkezési gyakorlat szerint indokolási kötelezettségének teljesítéséhez a Bizottság nem köteles konkrétan kitérni a felek által a közigazgatási eljárás során hivatkozott valamennyi érvre, amennyiben az indokolás kellő mértékben lehetővé teszi az érdekeltek számára, hogy megismerhessék a meghozott intézkedés indokait, és különösen a leányvállalat jogsértő magatartásáért felelősnek nyilvánított anyavállalat esetében tartalmazza a jogértés e társaságnak való betudatóságának alátámasztására alkalmas indokok részletes ismertetését.

30. Márpedig általánosságban bizonyosan kívánatos, hogy a Bizottság strukturáltan és részletesen utaljon a felek által a közigazgatási eljárás során előterjesztett ténybeli és jogi érvekre, illetve bizonyítékokra, így többek között azokra, amelyeket annak bizonyítása érdekében terjesztettek elő, hogy alátámasszák az anyavállalat által a leányvállalatra gyakorolt meghatározó befolyás hiányát. Ugyanakkor a jelen ügyhöz hasonló olyan esetben, amelyben a jogsértésért való felelősség anyavállalatnak való betudása érdekében a Bizottság nem *kizárólagosan* a leányvállalat tőkéjében fennálló 100%-os részesedésből eredő felelősségre alapított vélelemre támaszkodott, hanem kifejezetten figyelembe vett más releváns tényezőket is, úgy vélem, hogy megengedhető az előterjesztett érvek és bizonyítékok általános, a jelen ügyben a Bizottság által végzetthez hasonló vizsgálata és értékelése, feltéve, hogy az aktus indokolása kellő mértékben lehetővé teszi az érdekelt számára a végül elfogadott – a jelen ügyben a jogsértésért való felelősséget neki betudó – határozat indokainak megismerését.

26 — A kifogásközlésre adott válaszának 90–150. pontjában az Alstom különösen a következők vonatkozásában terjesztett elő érveket: i. a csoport decentralizált szerkezete és a T&D ágazat önállósága; ii. a T&D ágazat belső működése és az azon belül zajló döntéshozatal; iii. az Alstom társaság korlátozott célja; iv. az Alstom üzleti befolyásának hiánya a T&D ágazat jogalanyainak ajánlataira; v. a T&D ágazat üzletpolitikájával kapcsolatos bármilyen megbeszélés hiánya az Alstom ügyvezető bizottságában, és végül vi. az a körülmény, hogy a jogsértések azt követően is folytatódtak, hogy a T&D tevékenységeket átadták az Arevának.

27 — Ennek megfelelően, anélkül, hogy a fent hivatkozott ítélkezési gyakorlatra figyelemmel szükséges lenne aprólékos összehasonlító elemzést végezni a kifogásközlésre adott válaszban előterjesztett érvek (lásd az előző lábjegyzetet) és a vitatott határozat között, rámutatok, hogy a csoport szervezeti struktúrájára, illetve a T&D önállóságára vonatkozó érvre utal a vitatott határozat (347) preambulumbekezdése, az említett határozat (353) és (355) preambulumbekezdésében pedig elvetik azt. A T&D ágazat belső működése és az azon belül zajló döntéshozatal kérdésére vonatkozó utalások mind a (346) preambulumbekezdésben (a pályázati tervek jóváhagyása), mind a (347) preambulumbekezdésekben (egyes döntések fenntartása az anyavállalat számára) szerepelnek. Ami az arra vonatkozó érvet illeti, hogy mivel az Alstom társaság célja a részesedések birtoklására és kezelésére korlátozódott, az nem lehetett aktív a GIS-ágazatban, ez a jelen ügy körülményei között nem releváns, és azt a Bizottság hallgatólagosan elvethette, mivel egyrészt az a tény, hogy az anyavállalat nem aktív a jogsértéssel érintett piacon, nem döntő a meghatározó befolyás gyakorlása szempontjából (lásd ebben az értelemben a Törvényszék T-168/05. sz., Arkema kontra Bizottság ügyben 2009. szeptember 30-án hozott ítéletét), másrészt pedig, a leányvállalat által elkövetett jogsértés azon személynek való betudására, aki arra meghatározó befolyást gyakorolt, akkor is sor kerülhet, ha e személy nem folytat saját gazdasági tevékenységet (a C-440/11. P. sz., Bizottság kontra Stichting Administratiekantoor Portielje ügyben 2013. július 11-én hozott ítélet 43. és 44. pontja). Ehhez hasonlóan, ami a leányvállalatok üzletpolitikájára gyakorolt befolyás (illetve annak megvitatása) állítólagos hiányát illeti, rá kell mutatni egyrészt arra, hogy az, hogy valamely leányvállalat a piaci magatartása tekintetében az anyavállalata meghatározó befolyása alatt áll-e, nem kizárólag attól függ, hogy ki határozza meg a szűk értelemben vett üzletpolitikáját (lásd e tekintetben Kokott főtanácsnok C-501/11. P. sz., Schindler Holding és társai kontra Bizottság ügyben 2013. április 18-án ismertetett indítványának [2013. július 18-án hozott ítélet] 109. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot), másrészt pedig, hogy a jelen ügyben a Bizottság úgy vélte, hogy az anyavállalatot és a leányvállalatot összekapcsoló gazdasági, szervezeti és jogi kötelékekre vonatkozó bizonyítékok összessége elegendő volt annak alátámasztására, hogy az anyavállalat meghatározó befolyást gyakorolt a leányvállalatok piaci magatartására.

31. Egyebekben rámutatok, hogy az Alstom-csoport társaságai nem fejtették ki, hogy a vitatott határozat állítólagosan hiányos indokolása mennyiben akadályozta meg őket abban, hogy hatékonyan védjék meg jogaikat a Törvényszék előtt, illetve ez mennyiben akadályozta az utóbbit felülvizsgálati jogköre gyakorlásában. Ezzel szemben a Törvényszék által a megtámadott ítélet 93–97. pontjában végzett részletes vizsgálat az Alstom részéről a meghatározó befolyás gyakorlására vonatkozó vélelem megdöntése érdekben előterjesztett érvek kapcsán inkább azt támasztja alá, hogy az Alstom képes volt hatékonyan megvédeni jogait a Törvényszék előtt, és az utóbbi képes volt felülvizsgálati jogköre gyakorlására a vitatott határozat tekintetében. [28]

32. A fentiek tükrében úgy vélem, hogy a Törvényszék nem ítélte meg tévesen a Bizottság indokolási kötelezettségének az ítélkezési gyakorlatban elismert terjedelmét, és nem alkalmazta tévesen a jogot, amikor úgy tekintette, hogy a vitatott határozat megfelelő indokolással rendelkezik a jogsértésben az 1992. december 7. és 2002. január 8. közötti időszakban történő részvételért való felelősség Alstomnak való betudása tekintetében. E következtetést az Alstom-csoport társaságai által előterjesztett egyéb érvek sem kérdőjelezhetik meg.

33. A fent hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítéletet illetően – amelyre az Alstom-csoport társaságai hivatkoznak, és amelyben a Bíróság hatályon kívül helyezte a Törvényszék ítéletét, mivel az tévesen ítélte meg a Bizottság indokolási kötelezettségét – elegendő arra rámutatni, hogy az ezen ítélet alapjául szolgáló ügytől eltérően a jelen ügyben az Alstom-csoport társaságai nem az első olyan bizottsági határozattal szembesültek, amelyben a Bizottság szokásos megközelítését módosítva kizárólag az anyavállalat által a leányvállalatra gyakorolt meghatározó befolyásra vonatkozó vélelem alapján tudta be a jogsértést az anyavállalatnak. Ennélfogva a jelen ügyben nem vehetik alapul az említett ítéletben hozott döntést.

34. Az a kifogás, amely szerint a Törvényszék elferdítette a vitatott határozatot, amikor a megtámadott ítélet 95. pontjában azt állította, hogy a vitatott határozat (345)–(347) preambulumbekezdése az Alstom által a kifogásközlésre adott válasza 90–150. pontjában előterjesztett érvek összefoglalását képezi, álláspontom szerint hatástalan és mindenképpen megalapozatlan. Hatástalan, mivel még ha a Törvényszék e tekintetben tévesen is alkalmazta a jogot, ez semmit sem változtat azon a korábbi pontokból következő megállapításon, amely szerint a Bizottság jogilag megkövetelt módon megindokolta a jogsértésért való felelősség Alstomnak történő betudását. Megalapozatlan, mert – amint arra már rámutattam – a Bizottság valójában kitért az Alstom által előtte kifejtett érvekre. [29]

35. Az arra vonatkozó érvet illetően, hogy a Bizottság harmadik fél által előterjesztett bizonyítékokra hivatkozott, az uniós jogban nincs olyan szabály, amely meggátolná a Bizottságot abban, hogy – természetesen a védelemhez való jogot tiszteletben tartva – felhasználjon ilyen bizonyítékokat, amennyiben azok relevánsak. Márpedig véleményem szerint nyilvánvaló, hogy mivel az Areva megvásárolta az Alstom kartellben részt vevő leányvállalatait, releváns információkkal rendelkezhetett e leányvállalatok eladást megelőző időszakbeli működéséről. Végül, az Alstom-csoport társaságai nem jelölik meg, hogy mely bizonyítékokat kérdőjelezik meg, és még ennyire sem fejtik ki e bizonyítékok elferdítésére vonatkozó érvüket.

36. A fentiekből következően úgy vélem, hogy az első jogalap első részét el kell utasítani.

28 — A C-421/11. P. sz., Total és Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben 2012. február 7-én hozott végzés 57. pontja, valamint a fent hivatkozott Total és Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben 2012. szeptember 13-án hozott végzés 50. pontja.

29 — Lásd a fenti 26. és 27. lábjegyzetet.

2. Az Alstom-csoport társaságai első jogalapjának második részéről

37. Az első jogalap második, a megtámadott ítélet 200. pontjára vonatkozó részében az Alstom-csoport társaságai azt kifogásolják, hogy a Törvényszék úgy ítélte meg, hogy a Bizottság jogszerűen járt el, amikor nem indokolta meg, hogy a határozat elfogadásának időpontjában gazdasági egységet nem alkotó két társasággal szemben miért lehet egyetemlegesen megfizetendő bírságot kiszabni. Különösen azt kifogásolják, hogy az említett 200. pontban a Törvényszék nem bírálta azt, hogy a Bizottság nem indokolta meg külön azt a tényt, hogy az Alstommal és az Areva T&D SA-val (később Alstom Grid SAS) szemben egyetemlegesen megfizetendő bírságot szabott ki, noha ezek a vitatott határozat elfogadásának időpontjában már nem alkottak egy vállalkozást.

38. E tekintetben úgy vélem, hogy a jelen ügyben a Törvényszék – anélkül, hogy tévesen alkalmazta volna a jogot – megtehette, hogy nem kifogásolja azt, hogy a Bizottság nem indokolta meg a határozatban külön, hogy az Alstommal és az Areva T&D SA-val szemben egyetemlegesen megfizetendő bírságot szabott ki azon időszak tekintetében, amelynek során egy vállalkozást alkottak.

39. A fenti 20. és 21. pontban már rámutattam, hogy az ítélkezési gyakorlat szerint az EUMSZ 296. cikk nem követeli meg, hogy a Bizottság kifejtse az összes olyan ténybeli és jogi elemet, amelyet a közigazgatási eljárás során megvizsgált.[30] Másrészt az ítélkezési gyakorlat szerint az állandó határozathozatali gyakorlatot követő határozat röviden is indokolható, és a Bizottság csak akkor köteles érvelését részletesen kifejteni, amennyiben a határozat lényegesen túllép a korábbi határozatok gyakorlatán.[31]

40. Márpedig az Alstom-csoport társaságai által előadottakkal ellentétben a jogsértésben részt vevő leányvállalattal és a korábbi anyavállalattal szemben a jogsértés azon időszaka vonatkozásában egyetemlegesen kiszabott bírság, amely során a versenyjog értelmében egy vállalkozást alkottak, nem tér el a Bizottság korábbi gyakorlatától, és azt az ítélkezési gyakorlat sem kérdőjelezte meg.[32]

41. Ez a gyakorlat azon a megfontoláson alapul, amely szerint, ha egy adott időszak során a társaságok versenyjogi értelemben véve egy vállalkozást alkottak, és az megsértette a versenyszabályokat, a Bizottság velük szemben egyetemlegesen megfizetendő bírságot szabhat ki az ezen időszak során elkövetett jogsértés miatt.[33] Az Alstom-csoport társaságai negyedik jogalapjának elemzése kapcsán a 155. és azt követő pontokban általam kifejtett megfontolások sérelme nélkül rámutatok, hogy az a

30 — Lásd a fenti hivatkozott Volkswagen kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 127. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

31 — Lásd a fent hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 155. pontját.

32 — A Törvényszék számos ügyben helybenhagyta az anyavállalattal és korábbi leányvállalatával szemben egyetemlegesen kiszabott bírságot annak ellenére, hogy a határozat elfogadásának időpontjában már nem alkottak egy gazdasági egységet. Lásd többek között a Törvényszék T-71/03., T-74/03., T-87/03. és T-91/03. sz., Tokai Carbon és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2005. június 15-én hozott ítéletének 58–82., 387., 391–393. pontját, valamint rendelkező részének 3. pontját az Intech EDM BV leányvállalat korábbi anyavállalatával, az Intech EDM AG-vel szemben egyetemlegesen megállapított felelősségét illetően; T-40/06. sz., Trioplast Industrier kontra Bizottság ügyben 2010. szeptember 13-án hozott ítéletének (EBHT 2010., II-4893. o., a továbbiakban: a Trioplast-ügyben hozott ítélet) 2., 74., 173. pontját, valamint rendelkező részét a Trioplast Witenheim leányvállalat korábbi, egymást követő anyavállalataival, az FLS-szel és a Trioplast Industrie-vel szemben egyetemlegesen megállapított felelősségét illetően; T-384/06. sz., IBP és International Building Products France kontra Bizottság ügyben 2011. március 24-én hozott ítéletének (EBHT 2011., II-1177. o.) 13. pontját, valamint rendelkező részét az IBP France korábbi anyavállalataival, a Deltával és az AFC-vel egyetemleges felelősségét illetően; T-378/06. sz., IMI és társai kontra Bizottság ügyben 2011. március 24-én hozott ítéletének 4., 14. pontját, valamint rendelkező részét az Aquatis és Simplex leányvállalat korábbi anyavállalatával, az IMI-vel szemben egyetemlegesen megállapított felelősségét illetően; valamint T-382/06. sz., Tomkins kontra Bizottság ügyben 2011. március 24-én hozott ítéletének (EBHT 2011., II-1157. o.) 3., 55–59. pontját, továbbá rendelkező részének 2. pontját a Pegler korábbi anyavállalatával, a Tomkinsszal szemben egyetemlegesen megállapított felelősségét illetően.

33 — A bírság végrehajtásának hatékonyságához kapcsolódó, az ilyen ügyekben egyetemlegesen fizetendő bírság kiszabása indokainak kifejtése kapcsán a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyre vonatkozó indítványom 52., 82. pontjára és 84. pontjának végére hivatkozom.

tény, hogy a bizottsági határozat elfogadásának időpontjában az említett társaságok már nem alkottak gazdasági egységet, nem képez olyan körülményt, amely önmagában kizárná,[34] hogy az általuk alkotott vállalkozás magatartásáért egyetemlegesen felelősnek tekinthető személyként velük szemben egyetemlegesen megfizetendő bírságot szabjanak ki.[35]

42. Ilyen körülmények között – amint az az első jogalap első részének elemzéséből kitűnik –, mivel a Bizottság jogilag megkövetelt módon megindokolta a jogsértésért való felelősség anyavállalatnak való betudását, úgy vélem, hogy a jelen ügyben nem lehet kifogásolni, hogy nem indokolta meg külön azt, hogy az anyavállalattal és a kartellben közvetlenül részt vevő leányvállalatával szemben egyetemlegesen megfizetendő bírságot szabott ki, még akkor sem, ha az érintett társaságok már nem alkottak gazdasági egységet a vitatott határozat elfogadásának időpontjában.[36]

43. Ebből véleményem szerint az következik, hogy az Alstom-csoport társaságai első jogalapjának második részét, és ebből következően az egész első jogalapot el kell utasítani.

B – *Az Alstom-csoport társaságainak második, az indokolási kötelezettség, valamint az EUMSZ 263. cikk Törvényszék általi megsértésére alapított jogalapjáról, továbbá az Arevának az első, az indokolási kötelezettség megsértésére, illetve a védelemhez való jog megsértésére alapított jogalapjáról*

44. Az Alstom-csoport társaságai második, négy részből álló jogalapjukkal azt állítják, hogy a Törvényszék megsértette az ítélete indokolására vonatkozó, az Európai Unió Bírósága alapokmányának 36. és 53. cikkéből, illetve az EUMSZ 263. cikkből eredő kötelezettséget. Konkrétabban az Alstom-csoport társaságai második jogalapjuk első három részében arra hivatkoznak, hogy a Törvényszék megsértette indokolási kötelezettségét, valamint az EUMSZ 263. cikket, mivel több alkalommal saját érvelésével helyettesítette a Bizottság érvelését, ezáltal utólag olyan indokokkal egészítette ki a vitatott határozatot, amiket az nem tartalmazott. Az első és a második rész a megtámadott ítélet indokolását érinti a jogsértésért való felelősség Alstomnak és a T&D Holding SA-nak (korábban Areva T&D Holding SA) mint anyavállalatoknak való betudásával kapcsolatban. A harmadik rész a Törvényszék által a megtámadott ítélet 214–216. pontjában kifejtett, az egyetemlegesen kiszabott bírság megfizetéséhez egyenlő mértékben való hozzájárulásra vonatkozó indokolást érinti. E rész szorosan kapcsolódik az Alstom-csoport társaságainak negyedik jogalapjában tárgyalt kérdésekhez, és azt ezekkel együtt az 155. és azt követő pontokban elemzem. Az Alstom-csoport társaságai második jogalapjuk negyedik részében a megtámadott ítélet indokolását azzal kapcsolatban vitatják, hogy a Törvényszék úgy ítélte meg, hogy az olyan társaságokkal szemben, amelyek nem alkotnak gazdasági egységet a vitatott határozat elfogadásának napján, egyetemlegesen lehet bírságot kiszabni.

45. Első jogalapjával az Areva arra hivatkozik, hogy a Törvényszék megsértette indokolási kötelezettségét, valamint a védelemhez való jogot annak elemzése során, hogy a korábbi leányvállalatai felett a 2004. január 9. és május 11. közötti időszakban ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt.

34 — Vitathatatlan – amint azt később a lenti 160–162. pontban részletesen elemzem, és amint arra a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyre vonatkozó indítványom 83. és azt követő pontjaiban utaltam – hogy e körülmény nincs hatással a Bizottság azon hatáskörére, hogy egyetemleges bírságot szabjon ki, mivel amennyiben ilyen bírságot kíván kiszabni, akkor a jogbiztonság érdekében meg kell jelölnie azokat a részesedéseket, amelyeket az egyetemlegesen felelős adósoknak belső viszonyaikban kell viselniük.

35 — Lásd a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyre vonatkozó indítványom 80. pontját.

36 — Válaszukban az Alstom-csoport társaságai láthatóan olyan értelemben kívánják kiterjeszteni az érvelésüket, hogy azt kifogásolják, hogy a Törvényszék nem szankcionálta azt, hogy a Bizottság nem indokolta meg az egyetemleges bírság kiszabását olyan jogalanyokkal, vagyis az Alstommal és az Arevával szemben, amelyek *soha* nem alkottak közös gazdasági egységet. E tekintetben, anélkül, hogy ki kellene térni ennek a – sem az elsőfokú eljárás során, sem a fellebbezésben nem hivatkozott – kifogásnak az elfogadhatóságára, rámutatok, hogy a Bizottság a vitatott határozatban nem szabott ki egyetemlegesen bírságot az Arevával és az Alstommal szemben, így vele szemben nem kifogásolható, hogy e tekintetben nem nyújtott indokolást. Az Areva és az Alstom közötti „tényleges” egyetemleges felelősség létrehozásának kérdése mindenesetre az Alstom-csoport társaságai által előterjesztett negyedik jogalap részét képezi, és azt a lenti 101. és azt követő pontokban elemzem.

46. Mivel e jogalapok keretében a fellebbezők arra hivatkoznak, hogy a Törvényszék megsértette indokolási kötelezettségét, előzetesen szükségesnek tartom e kötelezettség ítélkezési gyakorlatban megállapított terjedelmének felidézését, hivatkozva különösen azokra a korlátokra, amelyeket a Törvényszéknek a megtámadott aktus indokolásának terjedelmével kapcsolatos jogszerűség felülvizsgálatának keretében be kell tartania.

1. A Törvényszék indokolási kötelezettségének terjedelméről, valamint a megtámadott aktus indokolása helyettesítésének tilalmáról

47. A Törvényszéknek az ítéletei indokolására vonatkozó kötelezettsége az Európai Unió Bírósága alapokmánya 36. cikkének és 53. cikke első bekezdésének együttesen értelmezett rendelkezéseiből fakad.

48. Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az ítélet indokolásából világosan és egyértelműen ki kell tűnnie a Törvényszék érvelésének oly módon, hogy lehetővé tegye az érdekeltek számára, hogy megismerjék a hozott határozat indokait, és a Bíróságnak, hogy a bírósági felülvizsgálatot gyakorolja. [37]

49. Ugyanakkor az indokolási kötelezettséget illetően a Törvényszék nem köteles olyan magyarázatot adni, amely egyenként és kimerítően követi a felek által előadott összes érvet. Az indokolás tehát lehet közvetett is, amennyiben lehetővé teszi az érdekelt felek számára, hogy megismerjék érvelésük Törvényszék általi elutasításának okait, és lehetővé teszi a Bíróság számára a felülvizsgálat elvégzését. [38]

50. Továbbá a Bíróság, illetve a Törvényszék a megsemmisítés iránti kereset elbírálása során semmi esetre sem helyettesítheti a megtámadott jogi aktus indokolását a saját indokolásával. [39] Ennek megfelelően az uniós bíróság a téves vagy akár jogszerűtlen, illetve hiányos indokokon alapuló uniós jogi aktushoz nem fűzhet teljesen eltérő indokolást, és így azt nem tarthatja hatályban. A korlátlan felülvizsgálati jogkör (EUMSZ 261. cikk) hatálya alá nem tartozó esetben ugyanis az uniós bíróság a megtámadott jogi aktust nem módosíthatja, hanem azt megsemmisíti, ha a megsemmisítés iránti kereset megalapozott (az EUMSZ 264. cikk (1) bekezdése). [40]

51. Ezzel együtt semmi akadálya azonban annak, hogy az uniós bíróság a felperes által előterjesztett jogalapok és érvelés helytállóságát alaposan megvizsgálja, és azokkal részletesen foglalkozzon. [41] Másrészt az ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy bár a megsemmisítés iránti kereset alapján a Törvényszék a megtámadott jogi aktus indokolását annak kibocsátójától eltérően értelmezheti, vagyis bizonyos körülmények között az annak kibocsátója által kifejtett alakszerű indokolást elutasíthatja, ezt nem teheti meg, ha azt semmilyen objektív körülmény sem igazolja. [42]

37 — Lásd különösen a fent hivatkozott Ziegler kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 81. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

38 — Uo., 92. pont és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

39 — A C-164/98. P. sz., DIR International Film és társai kontra Bizottság ügyben 2000. január 27-én hozott ítélet (EBHT 2000., I-447. o.) 38. és 49. pontja, a C-442/03. P. és C-471/03. P. sz., P&O European Ferries (Vizcaya) és Diputación Foral de Vizcaya kontra Bizottság egyesített ügyekben 2006. június 1-jén hozott ítélet (EBHT 2006., I-4845. o.) 60. és 67. pontja és a C-487/06. P. sz., British Aggregates kontra Bizottság ügyben 2008. december 22-én hozott ítélet (EBHT 2008., I-10515. o.) 141. pontja. Ebben jut kifejezésre a megsemmisítés iránti kereset kasszációs jellege, amely az Európai Unió felépítését és működését meghatározó intézményi egyensúly alapelvén alapszik. Az intézményi egyensúly tiszteletben tartása megköveteli, hogy valamennyi intézmény úgy gyakorolja hatásköreit, hogy közben a többi intézmény hatásköreit tiszteletben tartja. E tekintetben lásd Kokott főtanácsnok C-73/11. P. sz., Frucona Košice kontra Bizottság ügyben 2012. szeptember 6-án ismertetett indítványának (2013. január 24-én hozott ítélet) 92. pontját.

40 — Lásd Kokott főtanácsnok fent hivatkozott Frucona Košice kontra Bizottság ügyre vonatkozó indítványának 93. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

41 — Lásd ugyanebben az értelemben a C-431/07. P. sz., Bouygues és Bouygues Télécom kontra Bizottság ügyben 2009. április 2-án hozott ítélet (EBHT 2009., I-2665. o.) 68. pontját, valamint a fent hivatkozott Alliance One International és Standard Commercial Tobacco kontra Bizottság és Bizottság kontra Alliance One International és társai egyesített ügyekben hozott ítélet 121. és 122. pontját, továbbá a fent hivatkozott Total és Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben 2012. február 7-én hozott végzés 65. pontját és a 2012. szeptember 13-án hozott végzés 59. és 60. pontját.

42 — A fent hivatkozott DIR International Film és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 42. pontja és a fent hivatkozott British Aggregates kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 142. pontja, valamint az utóbbi ügyben 2008. július 17-én ismertetett indítványom 107. pontja.

52. Álláspontom szerint tehát ezeknek az ítélkezési gyakorlatban megjelenő elveknek a tükrében kell értékelni, hogy a Törvényszék jogellenesen helyettesítette-e a vitatott határozatban szereplő indokolását a saját indokolásával. Ennek érdekében értékelni kell, hogy a megtámadott ítéletben a Törvényszék pusztán arra szorítkozott-e, hogy még ha részletesen is, de megvizsgálja a fellebbezők által elé terjesztett jogalapokat és érvelést azok megalapozottságának ellenőrzése érdekében, vagy ellenkezőleg, a határozathoz teljesen eltérő indokolást fűzött annak érdekében, hogy azt hatályban tartsa.

53. E tekintetben hozzá kell tenni azt is, hogy bár az Alstom-csoport társaságai által kifejtetteknek megfelelően igaz, hogy az intézmények aktusai jogszerűségének vizsgálatára vonatkozó európai jogvita egy „aktussal szemben indított jogvita" így – ahogy arra már utaltam –, ehhez az aktushoz nem lehet új és eltérő indokokat fűzni annak „megmentése" érdekében, ez semmit sem változtat azon, hogy az uniós bíróságnak ahhoz, hogy teljes felülvizsgálatot gyakorolhasson, képesnek kell lennie arra, hogy kimerítően válaszoljon a felperes által előtte hivatkozott érvekre. Ennek érdekében e bíróságot fel lehet hívni a közigazgatási eljárás során előterjesztett érvek vagy bizonyítékok – adott esetben a megtámadott aktusban szereplőnél részletesebb – elemzésére.[43] Feltéve ugyanis, hogy az aktus indokolása önmagában elégséges és nem hibás, semmi sem akadályozza meg a Törvényszéket abban, hogy olyan indokolást nyújtson, amely a jogvita felei által elé terjesztett érvekre válaszul a Bizottság elé terjesztett érvekre vagy bizonyítékokra vonatkozó, a megtámadott aktusnál részletesebben kifejtett elemzést vagy indokolást tartalmaz.

2. Az Alstom-csoport társaságai második jogalapjának első részéről

54. Az Alstom-csoport társaságai második jogalapjuknak a megtámadott ítélet 101–110. pontjára vonatkozó első részével azt kifogásolják, hogy a Törvényszék saját érvelésével helyettesítette a Bizottság érvelését, és olyan lényeges indokokkal egészítette ki az indokolást, amelyek *a posteriori* támasztják alá a határozatot az Alstom által az 1992. december 7. és 2004. január 8. közötti időszakban leányvállalataira gyakorolt meghatározó befolyásra vonatkozó vélelem megdöntésére irányuló bizonyítékok vizsgálatát illetően. Különösen a megtámadott ítélet 102–110. pontja tartalmazza az Alstom által a kifogásközlésre adott válasz 90–150. pontjában kifejtett egyes érvek elemzését. A Törvényszék állást foglalt e körülményekről, és értékelte azokat, holott ilyen értékelések nem szerepeltek a vitatott határozatban, ennélfogva a Törvényszék azokkal kiegészítette e határozat szövegét.

55. E tekintetben, mindenekelőtt az Alstom-csoport társaságai által hivatkozott első jogalap első részének elemzése kapcsán[44] már rámutattam, hogy a Törvényszék nem alkalmazta tévesen a jogot, amikor úgy ítélte meg, hogy a Bizottság a vitatott határozatban megfelelően indokolta, hogy az 1992. december 7. és 2004. január 8. közötti időszak vonatkozásában miért az Alstomnak tudta be az elkövetett jogsértésért való felelősséget.

56. Ebben az összefüggésben a megtámadott ítélet nem fűz a vitatott határozathoz teljesen eltérő indokolást ahhoz képest, amelyre támaszkodva a Bizottság megállapította az Alstom felelősségét. A megtámadott ítélet indokolása ugyanis illeszkedik a vitatott határozat indokolásához. Vitathatatlan, hogy a Törvényszék az Alstom előtte hivatkozott érveire válaszul a megtámadott ítélet 102–109. pontjában nagyon pontosan elemzett több olyan dokumentumot, amelyeket az Alstom a közigazgatási eljárás során nyújtott be. Ilyen szinten részletes elemzés nem szerepel a vitatott határozatban. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a Törvényszék jogellenesen helyettesítette volna sajátjáéval az indokolást.

43 — E tekintetben lásd a fent hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben 2011. február 17-én ismertetett indítványom 54. pontját. Lásd ugyanebben az értelemben Kokott főtanácsnok fent hivatkozott Frucona Košice kontra Bizottság ügyre vonatkozó indítványának 94. pontját.

44 — Lásd a jelen indítvány 24. és azt követő pontjait.

57. Az általam a fenti 53. pontban kifejtettekkel összhangban ugyanis úgy vélem, hogy mivel a vitatott határozat indokolása a szóban forgó időszak alatt elkövetett jogsértés Alstomnak való betudását illetően önmagában elégséges és nem hibás, ezért semmi sem akadályozza meg a Törvényszéket abban, hogy az Alstom által elé terjesztett érvek megválaszolása érdekében a Bizottság elé terjesztett érveket és bizonyítékokat a vitatott határozatban szereplőnél részletesebben elemezze. Ellenkezőleg, álláspontom szerint egy ilyen megközelítés a Törvényszék részéről az Alstom által elé terjesztett érvek elemzésének gondosságát mutatja.

58. E megfontolásokból következik, hogy az Alstom-csoport társaságai második jogalapjának első részét el kell utasítani.

3. Az Areva első jogalapjáról és az Alstom-csoport társaságai második jogalapjának második részéről

a) A felek érvei

59. A megtámadott ítélet 144–152. pontjára vonatkozó első jogalapjában az Areva arra hivatkozik, hogy a Törvényszék megsértette az indokolási kötelezettséget, valamint a védelemhez való jogát. Az Areva kifejti, hogy a megtámadott ítélet 150. pontjában a Törvényszék saját indokolásával helyettesítette a Bizottság indokolását azáltal, hogy a posteriori két új körülménnyel egészítette ki a vitatott határozatot azon állítások elutasítása érdekében, amelyek szerint a 2004. január 9. és 2004. május 11. közötti időszak során az Areva és az Areva T&D Holding SA nem rendelkezett kellő tapasztalattal a T&D ágazatot illetően ahhoz, hogy ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolhassanak leányvállalataik magatartására. Az Areva vitatja egyrészt azt az állítást, amely szerint az Alstom T&D leányvállalatainak átruházására irányuló, 2003. szeptemberi megállapodás megkötése és e leányvállalatok 2004. január 8-i tényleges átadása között megismerhette a T&D ágazatot, másrészt pedig azt az állítást, amely szerint nem volt kizárt, hogy az, hogy a csoporton kívülről vettek fel új vezetőt e leányvállalatokhoz, lehetővé tette az Areva számára, hogy szakértelemre tegyen szert a T&D ágazatot illetően.

60. Márpedig először is, a Bizottság e két körülményt előzetesen nem fejtette ki, így azok a vitatott határozat alapját képező indokok Törvényszék általi kiegészítését vagy helyettesítését jelentik. Másodszor, a Törvényszék érvei nem tették lehetővé azon indokok megértését, amelyek miatt nem adott helyt az Areva érveinek, így a megtámadott ítélet indokolása téves. Harmadszor, a Törvényszék megsértette az Areva védelemhez való jogát is, egyrészt azáltal, hogy olyan körülményekre támaszkodott, amelyek valójában csupán feltételezések voltak, megdönthetetlenné tette a leányvállalat tőkéjében fennálló 100%-os részesedésből eredő felelősségre alapított vélelmet, és annak bizonyításával kapcsolatban, hogy az Areva nem gyakorolt ténylegesen meghatározó befolyást korábbi leányvállalatai felett, *probatio diabolicára* kötelezte az Arevát, arra kötelezve az utóbbit, hogy negatív bizonyítékot terjesszen elő a magatartásukra gyakorolt hatás elmaradását illetően. Másrészt a Törvényszék nem biztosított lehetőséget az Areva számára arra, hogy ismertesse álláspontját a fent említett, a vitatott határozatot kiegészítő új körülmények tárgyában.

61. Válaszában az Areva arra hivatkozik, hogy a Törvényszék tévesen alkalmazta a jogot, mivel nem szankcionálta, hogy a Bizottság az Areva által a korábbi leányvállalatai felett ténylegesen gyakorolt meghatározó befolyásra vonatkozó elemzésben nem tett eleget indokolási kötelezettségének. Azzal érvel különösen, hogy a Bizottság hallgatott bizonyos, az Areva általa előterjesztett érvekről, és nem foglalt részletesen állást más általa hivatkozott érvekről.

62. Második jogalapjuk második részében az Alstom-csoport társaságai, és különösen a T&D Holding SA lényegében ugyanarra, az Areva által az indokolási kötelezettség Törvényszék általi megsértésére vonatkozóan felhozott kifogásra hivatkoznak. Ennek megfelelően a Törvényszék nem pusztán a vitatott határozatban szereplő, a T&D ágazatra vonatkozó ismeretek T&D Holding SA általi

megszerzésével kapcsolatos pontokról döntött, hanem azt kiegészítette két új, mégpedig az Areva által hivatkozott és a fenti 59. pontban említett körülménnyel. E két körülményt a közigazgatási eljárás során nem vitatták meg, így a Törvényszék módosította és kiegészítette a vitatott határozat indokolását, jogellenesen helyettesítve azt saját indokolásával.

63. A Bizottság vitatja ezen érveket. Kifejti különösen, hogy az Areva által az indokolási kötelezettség megsértésére alapított kifogás elfogadhatatlan, mivel az Areva valójában nem az ítélet indokolását vitatta, hanem a bizonyítékok Törvényszék általi értékelését, ami a fellebbezés keretében elfogadhatatlan.

b) Elemzés

64. Mindenekelőtt meg kell vizsgálni, hogy a fenti 47–53. pontban szereplő szempontok tükrében a megtámadott ítéletben – amint azt az Areva és az Alstom-csoport társaságai állítják – a Törvényszék a magáéval helyettesítette-e az indokokat. Érvelésük különösen két – a fenti 59. pontban hivatkozott – körülményre irányul, amelyekkel a Törvényszék a megtámadott ítélet 150. pontjában állítólag kiegészítette a vitatott határozat indokolását.[45] E tekintetben úgy vélem, hogy a megtámadott ítélet részletes elemzéséből kell kiindulni.

65. A megtámadott ítélet 144–152. pontjában a Törvényszék elutasította az Areva és a T&D Holding arra alapított jogalapját, hogy a Bizottság megsértette a jogsértések betudására vonatkozó szabályokat, amennyiben a 2004. január 9. és május 11. közötti időszak tekintetében nekik mint az Areva T&D SA-ban és az Areva T&D AG-ban 100%-os részesedéssel rendelkező anyavállalatainak tudta be a jogsértésért fennálló felelősséget. Az Areva és a T&D Holding arra hivatkozik, hogy az általuk a közigazgatási eljárás során előterjesztett körülmények kellő bizonyító erővel rendelkeztek az anyavállalatoknak a leányvállalatok tőkéjéből való 100%-os részesedéséből eredő felelősségre alapított vélelem megdöntéséhez.

66. E kifogás elutasítása során a Törvényszék a megtámadott ítéletben először a vitatott határozatot elemezte, és emlékeztetett az ítélkezési gyakorlat releváns elveire (144. és 145. pont). Ezt követően megállapította, hogy az Arevának és a T&D Holdingnak kell megdöntenie a fent említett felelősségi vélelmet (146. pont), valamint hogy meg kell vizsgálni, hogy a közigazgatási eljárás során előterjesztett ténybeli bizonyítékok, amelyekre előtte újból hivatkoztak, kellő bizonyító erővel bírnak-e a felelősségi vélelem megdöntéséhez (147. pont). A Törvényszék tehát felidézte az Areva és a T&D Holding által a közigazgatási eljárás során előterjesztett érveket, és különösen a T&D ágazatbeli tapasztalat hiányára vonatkozó érveket (148. pont), végül a 149. pontban megállapította, hogy a 150. pontban kifejtett okokból ezek az egyenként, vagy akár összességükben vett bizonyítékok nem igazolhatják, hogy a leányvállalatok az Arevához és az Areva T&D Holdinghoz képest ténylegesen önállóan határozták meg a piaci magatartásukat, és hogy ebből következően a Bizottság nem vétett értékelési hibát a vitatott határozatban, amikor elutasította ezeket a bizonyítékokat mint bizonyító erővel nem rendelkezőket.

67. Pontosabban ennek a következtetésnek a levonásakor a Törvényszék a megtámadott ítélet 150. pontjában egyrészt arra a megállapításra támaszkodott, amely szerint az Areva és a T&D Holding állításai – amelyek szerint nem rendelkeztek kellő tapasztalattal ahhoz, hogy ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolhassanak leányvállalataik magatartására – nincsenek alátámasztva, másrészt pedig arra a megállapításra, amely szerint ezen állításokból nem lehet arra következtetni, hogy a két anyavállalat szükségképpen lemondott arról, hogy ténylegesen meghatározó befolyást gyakoroljon. Ezeket az értékeléseket a felek érveléseikben nem vitatják.

45 — A vitatott határozatban az Areva (és az Areva T&D Holding) által a leányvállalataik felett gyakorolt meghatározó befolyásra vonatkozó vélelem megcáfolása érdekében előterjesztett érvek elutasításának indokolása a (370) preambulumbekezdésben található, amely ezen érvek összefoglalása kapcsán a (364) preambulumbekezdésre hivatkozik.

68. A Törvényszék ebben az összefüggésben és többek között érvelésének alátámasztása érdekében az Areva és a T&D Holding első érvére hivatkozott, azt állítva, hogy nem volt kizárt, hogy azok az Alstom T&D tevékenységeinek átruházására vonatkozó tárgyalások alatt ismereteket szerezhettek a T&D ágazatot illetően, vagy legalábbis bővíthették ezen ismereteiket. E kiegészítő megfontolás, amelyet a Törvényszék az ügyiratokban szereplő információk alapján végzett,[46] és kizárólag annak érdekében, hogy válaszoljon az Areva és a T&D Holding által előtte hivatkozott érvre, álláspontom szerint teljes mértékben ésszerű. Nyilvánvaló ugyanis, hogy egy olyan csoport, mint az Areva, nem végez ilyen terjedelmű és jelentőségű ügyletet anélkül, hogy rendkívül pontos információkkal rendelkezne az ágazatot illetően az ilyen ügylet kockázatainak értékelése céljából.

69. Ezt követően a Törvényszék az Areva és a T&D Holding második érvére, vagyis arra a vitatott határozat (370) preambulumbekezdésében már tárgyalt kérdésre hivatkozott, amely arra vonatkozik, hogy kinevezték az Areva igazgatótanácsának új tagját, akit emellett az Areva T&D Holding elnökének, valamint a T&D tagozat elnökének és az Areva-csoport végrehajtó bizottsága tagjának is kineveztek. E kinevezés tükrében, amelyre – amint az a vitatott határozat (370) preambulumbekezdéséből következik – tíz nappal az Areva általi megvásárlást követően került sor, a Törvényszék a vitatott határozat említett preambulumbekezdésével összhangban a megtámadott ítélet 150. pontjában úgy ítélte meg, hogy „az új igazgató külső felvétele egyáltalán nem bizonyítja [a leányvállalatok] Areva-csoporton belüli önállóságát, hanem épp ellenkezőleg, azt igazolja, hogy az érintett időszak kezdetén az Areva és az Areva T&D Holding olyan szervezettel látták el magukat, amely lehetővé tette számukra, hogy tényleges irányítást gyakoroljanak a 100%-os tulajdonukban álló, a T&D ágazatban tevékenykedő leányvállalataik felett, és meghatározó módon befolyásolják azok piaci magatartását”. Az Areva és a T&D Holding által hivatkozott, arra a tényre vonatkozó mondat, hogy „e külső felvétel tette lehetővé az Arevának és az Areva T&D Holdingnak, hogy olyan szakértelemre tegyenek szert, amely hiányzott a vizsgált ágazatban”, tehát csak egy olyan beszúrás, amelynek célja a T&D ágazatbeli tapasztalat hiányára vonatkozó érv elutasításának megerősítése. E mondatot tehát álláspontom szerint nem lehet a megtámadott ítélet indokolását alátámasztó lényeges körülménynek tekinteni.

70. A megtámadott ítélet e minden körülményre kiterjedő elemzéséből kitűnik, hogy az Areva és az Alstom-csoport társaságai állításaival ellentétben a Törvényszék a megtámadott ítélet 144–152. pontjában a leányvállalatok állítólagos önállósága kapcsán előtte hivatkozott körülményeket megvizsgálva pusztán részletesen válaszolt az elé terjesztett érvekre, vagyis a jogszerűség vizsgálatára vonatkozó hatáskörét gyakorolta a vitatott határozat tekintetében, anélkül, hogy saját indokolásával helyettesítette volna a Bizottság által e határozatban megállapított indokolást.[47] Az indokolás jogellenes saját indokolással való helyettesítésére vonatkozó kifogást tehát álláspontom szerint el kell utasítani.

71. Az Areva hivatkozik továbbá az indokolási kötelezettség azon az alapon való megsértésére, hogy a Törvényszéknek a vitatott határozatot állítólagosan kiegészítő két új körülményre vonatkozó érvelése nem tette lehetővé számára, hogy magyarázatot kapjon arra, hogy e körülmények mennyiben igazolhatják a meghatározó befolyás tényleges gyakorlására vonatkozó megállapítást.

72. E tekintetben – anélkül, hogy határozni kellene a Bizottság által az Areva egyes érveinek elfogadhatóságára vonatkozóan hivatkozott kérdésről – álláspontom szerint elegendő arra rámutatni, hogy a megtámadott ítélet 144–152. pontjának a fenti 65–69. pontban szereplő elemzéséből kitűnik, hogy az Areva által hivatkozott két körülmény nem minősül a Törvényszék által a vitatott határozat alátámasztása érdekében hivatkozott új körülménynek, hanem – válaszul az Areva mind a Bizottság,

46 — A megtámadott ítélet 150. pontjában a Törvényszék az Areva-csoporthoz tartozó társaságok írásbeli előterjesztéseire, a T-117/07. sz. ügyben előterjesztett keresetlevélre, a kifogásközlésre adott, az említett keresetlevélhez mellékelt válaszukra, valamint a Bizottság 2006. szeptember 20-i információkérésére válaszul az utóbbiak által benyújtott dokumentumokra hivatkozik.

47 — Lásd a fent hivatkozott Total és Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben 2012. február 7-én hozott végzés 65. pontját és a 2012. szeptember 13-án hozott végzés 59. és 60. pontját.

mind a Törvényszék előtt kifejtett azon érvére, amely szerint az Areva nem volt képes ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolni lányvállalataira, mivel nem rendelkezett tapasztalattal a T&D ágazatban – pusztán kiegészítik az indokolást. Ezek az érvek tehát nem szolgálhatnak a meghatározó befolyás tényleges gyakorlására vonatkozó megállapítás alapjául, amint azt az Areva állítja.

73. Az Areva emellett a védelemhez való jogának a megsértésére hivatkozik. Először is, az arra vonatkozó kifogást illetően, hogy nem volt lehetősége arra, hogy állást foglaljon a szóban forgó két, állítólagosan új érv kapcsán, rá kell mutatni, hogy mivel azok csak a megtámadott ítéletben az Areva által hivatkozott érvekre válaszul kifejtett érvelés kiegészítését jelentik, az Areva nem hivatkozhat arra, hogy a Törvényszéknek feltétlenül lehetőséget kellett volna biztosítania számára arra, hogy e tekintetben állást foglalhasson.

74. Másodszor, az Areva arra vonatkozó kifogását illetően, hogy a Törvényszék megsértette a védelemhez való jogát, amikor *probatio diabolicára* kötelezte, már volt alkalmam megjegyezni, hogy a vélelem azon jellegéből következően, amely lehetővé teszi, hogy egy logikai levezetés útján egy ismert tényből egy ismeretlen tény bizonyítására következtessünk, ésszerűnek tűnik, hogy azon személynek, akivel szemben ez alkalmazandó, főszabályként a vélelem alapján megállapított nemleges bizonyítást kell szolgáltatnia. Pusztán azon körülmény miatt, hogy a Törvényszék ilyen bizonyítást követelt meg, nem lehet arra következtetni, hogy a vélelem megdönthetetlen, különösen akkor – mint a jelen ügyben –, ha e bizonyítékot annak a személynek kell nyújtania, akivel szemben a vélelem fennáll.[48] Ebből következik, hogy az Areva nem hivatkozhat védelemhez való jogának megsértésére azon az alapon, hogy a Törvényszék azt követelte meg, hogy bizonyítsa, hogy nem gyakorolt meghatározó befolyást leányvállalataira.

75. Harmadszor, az Areva által a válaszában hivatkozott, és a fenti 61. pontban említett kifogást illetően emlékeztetni kell arra, hogy az eljárási szabályzat 42. cikkének 2. §-ából és 118. cikkéből[49] kitűnik, hogy az eljárás további részében semmilyen új jogalapot nem lehet felhozni, kivéve, ha az olyan jogi vagy ténybeli helyzetből származik, amely az eljárás során merült fel. Márpedig meg kell állapítani, hogy az Areva csak a válasz szakaszában hivatkozott e jogalapra,[50] és az nem olyan körülményeken alapul, amelyek a fellebbezés benyújtását követően merültek fel.[51] Egy ilyen, először a jelen eljárás során hivatkozott új jogalap álláspontom szerint nyilvánvalóan elkésett, és ennélfogva elfogadhatatlan.[52]

76. A fentiek összességének tükrében úgy vélem, hogy az Areva első jogalapját és az Alstom-csoport társaságai második jogalapjának második részét el kell utasítani.

48 — Lásd a fent hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyre vonatkozó indítványom 64. pontját. A Bíróság megerősítette e megközelítést az ugyanezen ügyben hozott ítélet 70. pontjában. E tekintetben lásd még a Törvényszék T-25/06. sz., Alliance One International kontra Bizottság ügyben 2011. szeptember 9-én hozott ítéletének (EBHT 2011., II-5741. o.) 200. pontját.

49 — Mivel a fellebbezéseket 2012. november 1-je, vagyis a Bíróság új eljárási szabályzata hatálybalépésének időpontja előtt nyújtották be, a *tempus regit actum* jogelvének megfelelően azok elfogadhatóságát a Bíróság 1991. június 19-i eljárási szabályzata alapján kell elbírálni. E tekintetben lásd a Törvényszék T-532/08. sz., *Norilsk Nickel Harjavalta* és Umicore kontra Bizottság ügyben 2010. szeptember 7-én hozott végzésének (EBHT 2010., II-3959. o.) 70. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot, valamint Kokott főtanácsnok fent hivatkozott Ziegler kontra Bizottság ügyre vonatkozó indítványának 90. lábjegyzetét. A Bíróság új eljárási szabályzatában a hivatkozott cikkek a 127. cikk (1) bekezdésének, illetve a 190. cikk (1) bekezdésének felelnek meg.

50 — A fellebbezés egyáltalán nem utal erre a jogalapra. Arra is rá kell mutatni, hogy bár az Areva a Törvényszék előtt hivatkozott egy, a Bizottság indokolási kötelezettségének megsértésére alapított jogalapra, az Areva által első fokon hivatkozott kifogások egyáltalán nem érintették azt a kérdést, hogy az Areva a korábbi leányvállalatai felett ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt-e.

51 — Lásd a C-413/08. P. sz., Lafarge kontra Bizottság ügyben 2010. június 17-én hozott ítélet (EBHT 2010., I-5361. o.) 43. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot. A fent hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet, valamint a Törvényszék T-185/06. sz., Air Liquide kontra Bizottság ügyben 2011. június 16-án hozott ítélete (EBHT 2011., II-2809. o.) és T-196/06. sz., Edison kontra Bizottság ügyben 2011. június 16-án hozott ítélete (EBHT 2011., II-3149. o.), amelyekre az Areva hivatkozik, álláspontom szerint nem tekinthetők olyan jogi vagy ténybeli helyzetnek, amelyek az eljárás során merültek fel, és amelyek igazolnák egy új jogalap előterjesztését az eljárás jelen szakaszában. Ezek az ítéletek ugyanis egyrészt olyan jogkérdésekre, többek között a Bizottságot terhelő indokolási kötelezettségre vonatkoznak, amelyek az uniós bíróságok által jóval a fellebbezés benyújtása előtt hozott ítéletek tárgyát képezik. Másrészt meg kell állapítani, hogy az Alstom-csoport társaságai egy ezzel egyenértékű jogalapra már ezen ítéletek meghozatala előtt is hivatkozhattak (lásd az első jogalap elemzését a fenti 14–43. pontban).

52 — Lásd a C-448/10. P–C-450/10. P. sz., ThyssenKrupp Acciai Speciali Terni és társai egyesített ügyekben 2011. október 6-án hozott végzés 68. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

4. Az Alstom-csoport társaságai második jogalapjának negyedik részéről

77. Az Alstom-csoport társaságai második jogalapjuk negyedik részében a megtámadott ítélet nem megfelelő indokolására hivatkoznak, amennyiben annak 206. pontja alapján nem állapítható meg egyrészt az, hogy a Bizottság – anélkül, hogy erre a vitatott határozatban indokolást adna – miért szabhatott ki bírságokat olyan jogalanyokkal szemben, amelyek a vitatott határozat elfogadásának időpontjában már nem alkottak gazdasági egységet, másrészt pedig az, hogy miért volt irreleváns az általuk hivatkozott ítélkezési gyakorlat.

78. E tekintetben az Alstom-csoport társaságai első jogalapja második részének elemzése kapcsán a fenti 40–42. pontban már kifejtettem azokat az indokokat, amelyek miatt úgy vélem, hogy a Bizottsággal szemben nem kifogásolható a jelen ügyben, hogy nem indokolta meg külön azt, hogy az anyavállalattal és a kartellben közvetlenül részt vevő leányvállalatával szemben egyetemlegesen megfizetendő bírságot szabott ki, noha az érintett társaságok már nem alkottak gazdasági egységet a vitatott határozat elfogadásának időpontjában.

79. Márpedig a megtámadott ítélet 206. pontjában a Törvényszék kifejtette, hogy a Bizottság jogszerűen szabott ki egyetemlegesen megfizetendő bírságot olyan társaságokra, amelyek a határozat elfogadásának időpontjában már nem tartoztak ugyanazon csoporthoz, mivel a bírság megfizetéséért való egyetemleges felelősség csak arra a jogsértési időszakra vonatkozik, amely során ezek a társaságok egyetlen gazdasági egységet képeztek, tehát egy vállalkozásnak minősültek a versenyjog értelmében. A Törvényszék azt is kifejtette, hogy az ítélkezési gyakorlatból – függetlenül attól, hogy arra a felek hivatkoztak-e, vagy sem – nem következik, hogy csak olyan társaságokra lehetne egyetemlegesen megfizetendő bírságot kiszabni, amelyek a bírságot kiszabó határozat meghozatalának napján egyetlen gazdasági egységet képeztek.

80. Ilyen körülmények között nem lehet arra hivatkozni, hogy a Törvényszék bármilyen módon megsértette volna indokolási kötelezettségét, így a második jogalap negyedik részét álláspontom szerint szintén el kell utasítani.

81. A fentiek összességéből az következik, hogy véleményem szerint e jogalapot – az Alstom-csoport társaságai második jogalapja harmadik részének kivételével, amelyet, ahogy jeleztem, később fogok elemezni –, valamint az Areva első jogalapját el kell utasítani.

C – Az Alstom-csoport társaságainak az EUMSZ 101. cikk és különösen a jogsértés betudhatóságára vonatkozó szabályok, illetve a tisztességes eljáráshoz való jog és az ártatlanság vélelme elveinek megsértésére alapított harmadik jogalapjáról

82. Az Alstom-csoport társaságai harmadik, két részből álló jogalapjukban az EUMSZ 101. cikk és különösen a leányvállalat magatartása anyavállalatnak való betudhatóságára vonatkozó szabályok, illetve az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. és 48. cikkében szereplő, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény 6. cikkében biztosított tisztességes eljáráshoz való jog és az ártatlanság vélelme elveinek megsértésére hivatkoznak.

1. Az arra vonatkozó első részről, hogy a Törvényszék *probatio diabolicára* kötelezte az Alstomot

83. E jogalap első részében, amely a megtámadott ítélet 84–110. pontjára vonatkozik, az Alstom-csoport társaságai, megpróbálva megkérdőjelezni a Bíróságnak a leányvállalat által elkövetett jogsértés anyavállalatnak való betudhatóságára vonatkozó ítélkezési gyakorlatát és különösen a leányvállalat tőkéjében fennálló 100%-os részesedésből eredő felelősségre alapított vélelmet, azt kifogásolják, hogy a Törvényszék olyan módon alkalmazta ezt a vélelmet, amely azt megdönthetetlenné tette azzal, hogy arra kötelezte az anyavállalatot, hogy annak megcáfolása

érdekében nyújtson *probatio diabolicát*. A meghatározó befolyás tényleges gyakorlásának pusztán az anyavállalat és egyik leányvállalata között fennálló szervezeti, gazdasági és jogi kapcsolatokból való levezetése – amint azt a Törvényszék a megtámadott ítélet 110. pontjában tette – olyan pontos tények helyett, amelyek valamely tényleges piaci magatartáshoz kapcsolódnak, ugyanis túllépi az ésszerűség határait azzal, hogy megdönthetetlenné teszi a tőkéjében fennálló 100%-os részesedésből eredő felelősségre alapított vélelmet, és ennélfogva *probatio diabolica* nyújtására kötelezi az Alstom-csoport társaságait. A Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint a Bizottság nem szorítkozhat arra, hogy a csoport létezésével együtt járó kapcsolatokra hivatkozik, hanem meg kell állapítania az anyavállalatnak az érintett piacon történő tényleges beavatkozását. A meghatározó befolyást e piac és a szóban forgó magatartás tekintetében kell bizonyítani. E tekintetben azt kell bizonyítani, hogy a szervezeti kapcsolatokat konkrétan felhasználták a leányvállalat piaci magatartásának befolyásolására. A tisztességes eljáráshoz való jogra és az ártatlanság vélelmére súlyosan sértené a leányvállalat tőkéjében fennálló 100%-os részesedésből eredő felelősségre alapított vélelem ilyen alkalmazása.

84. Az Alstom-csoport társaságai harmadik jogalapjának e része álláspontom szerint a megtámadott ítélet téves értelmezésén alapul.

85. A megtámadott ítélet 103. pontjából ugyanis kitűnik, hogy a Törvényszék azt állapította meg, hogy az Alstom által a közigazgatási eljárás során benyújtott dokumentumok azt támasztják alá, hogy „az Alstom-csoportnak az Alstom felelőssége alá rendelt igazgatósága részt vett az Alstom-csoport »T&D ágazatát« és a különböző tevékenységi ágait illetően a piaci magatartás meghatározásában, és hogy állandóan ellenőrizte e magatartásnak az említett ágazat és a különböző tevékenységi ágai általi követését”.

86. Az Alstom-csoport társaságai tehát nem hivatkozhatnak arra, hogy a Törvényszék „megelégedett” azzal, hogy csak a szervezeti, gazdasági és jogi kapcsolatokat vegye figyelembe, és nem vizsgálta meg az anyavállalat az érintett piacon történő tényleges beavatkozását annak érdekében, hogy ez alapján megállapítsa, hogy az anyavállalat ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt a szóban forgó leányvállalatokra.

87. E tekintetben arra is rá kell mutatni, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az anyavállalat és a leányvállalat közötti szervezeti, gazdasági és jogi kapcsolatok központi szerepet játszanak a leányvállalat anyavállalattal szembeni önállóságának meghatározásában, illetve azon kérdés szempontjából, hogy az anyavállalat elegendő bizonyítékot terjesztett-e elő a leányvállalat tőkéjében fennálló 100%-os részesedésből eredő felelősségre alapított vélelem megdöntéséhez. [53]

88. Márpedig, noha egyértelmű, hogy a meghatározó befolyás gyakorlása a leányvállalat jogsértéssel érintett piacon tanúsított magatartására utal, azonban az ítélkezési gyakorlatból nem tűnik ki, hogy ahhoz, hogy a leányvállalat tőkéjében fennálló 100%-os részesedésből eredő felelősségre alapított vélelem alapján a leányvállalat magatartását betudhassa az anyavállalatnak, a Bizottság – amint azt az Alstom-csoport társaságai állítják – köteles lenne bizonyítani azt, hogy a szervezeti kapcsolatokat ténylegesen felhasználták az említett magatartás befolyásolása érdekében. Az ilyen kötelezettség elismerése ugyanis megfosztaná e vélelmet a hasznosságától. Inkább az anyavállalatnak kell bizonyítania, hogy a közte és a leányvállalat között fennálló szervezeti, gazdasági és jogi kapcsolatok ellenére a leányvállalat önállóan határozta meg piaci magatartását.

53 — Lásd a C-97/08. P. sz., Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben 2009. szeptember 10-én hozott ítélet (EBHT 2009., I-8237. o.) 65. és 74. pontját; a fent hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 58. és 153. pontját; az utóbbi, a jelen indítvány 19. lábjegyzetében átvett pontban a Bíróság kifejezetten úgy ítélte meg, hogy a vélelem megdöntéséhez „az érdekelteknek az érintett társaságokat összekötő szervezeti, gazdasági és jogi kapcsolatokra vonatkozó bizonyítékot kell nyújtaniuk”; a C-90/09. P. sz., General Química és társai kontra Bizottság ügyben 2011. január 20-án hozott ítélet (EBHT 2011., I-1. o.) 37. pontját; a C-201/09. P. és C-216/09. P. sz., ArcelorMittal Luxembourg kontra Bizottság és Bizottság kontra ArcelorMittal Luxembourg és társai egyesített ügyekben 2011. március 29-én hozott ítélet (EBHT 2011., I-2239. o.) 96. pontját; valamint a C-654/11. P. sz., Transcatab kontra Bizottság ügyben 2012. december 13-án hozott végzés 31. pontját.

89. Az Alstom-csoport társaságainak azon érvelését illetően, amely szerint a meghatározó befolyás tényleges gyakorlására vonatkozó említett vélelem ellentétes a tisztességes eljáráshoz való jog, illetve az ártatlanság vélelme elvével, elegendő arra emlékeztetni, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat elismerte, hogy e vélelem éppen a versenyszabályokkal – így többek között az EUMSZ 101. cikkel – ellentétes magatartások elrettentő szankciókkal történő megtorlására, illetve azok megismétlésének megelőzésére vonatkozó célkitűzés, másrészt egyes uniós alapelvek, így különösen az ártatlanság vélelme közötti egyensúly megteremtésére törekszik. E vélelem éppen emiatt megdönthető.[54] Ezenkívül, az a puszta körülmény, hogy egy jogalany adott esetben nem nyújt olyan bizonyítékokat, amelyek alkalmasak lennének a meghatározó befolyás tényleges gyakorlására vonatkozó vélelem megdöntésére, nem jelenti azt, hogy a hivatkozott vélelem egyáltalán nem dönthető meg.[55]

90. Álláspontom szerint a fentiek összességéből az következik, hogy az Alstom-csoport társaságai harmadik jogalapjának első részét el kell utasítani.

2. Az arra vonatkozó második részről, hogy a Törvényszék tévesen alkalmazta a jogot annak meghatározása során, hogy az Areva T&D Holding a 2004. január 9. és május 11. közötti időszak során ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt az Areva T&D SA-ra és az Areva T&D AG-ra

91. A T&D Holding harmadik jogalapja második részével „az első részben kifejtettekkel azonos elvek alapján” azt kifogásolja, hogy a Törvényszék tévesen alkalmazta a jogot, amikor a megtámadott ítélet 144–152. pontjában helybenhagyta a vitatott határozatot annyiban, amennyiben az megállapítja, hogy az Areva T&D Holding a 2004. január 9. és május 11. közötti időszakban ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt az Areva T&D SA-ra és az Areva T&D AG-ra. A T&D Holding arra hivatkozik, hogy a Bizottság következtetésének igazolása érdekében a Törvényszék az Areva első jogalapjában hivatkozott és a fenti 59. pontban szereplő két körülményre támaszkodott. Különösen az a következtetés, amelyet a Törvényszék abból von le, hogy az Areva olyan új vezetőt nevezett ki az Areva T&D Holding élére, aki az Areva T&D SA és az Areva T&D AG egyik vezető tisztségviselője is volt – vagyis az, hogy nem kizárt, hogy az új vezető kívülről történő felvétele lehetővé tette az Areva számára, hogy szakértelemre tegyen szert az érintett ágazatot illetően – minden jogalapot nélkülöző hipotézis. E következtetés figyelmen kívül hagyja a Törvényszék előtt ismertetett tényeket, mivel nem vitatott, hogy az új vezető semmilyen korábbi kapcsolatban nem állt az Areva-csoporttal, és különösen, semmilyen ismerettel sem rendelkezett az érintett ágazatot illetően. Ebből következik, hogy az a tény, hogy a Törvényszék úgy ítélte meg, hogy az Areva T&D Holding köteles a leányvállalatai magatartásába való beavatkozás elmaradását bizonyítani, ami *probatio diabolicának* minősül, és megdönthetetlenné teszi a leányvállalat tőkéjében fennálló 100%-os részesedésből eredő felelősségre alapított vélelmet.

92. Mindazonáltal az Alstom-csoport társaságai harmadik jogalapjuk második részében pusztán megismétlik az Areva az első jogalapjában előterjesztett, és a fenti 59–76. pontban elemzett – és elutasított – egyes érveket.

93. Különösen a *probatio diabolicára* vonatkozó megfontolásokat illetően az általam a fenti 74. pontban tett megállapításokra utalok.

54 — Lásd a fent hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 59. pontját, valamint a C-508/11. P. sz., ENI kontra Bizottság ügyben 2013. május 8-án hozott ítélet 50. pontját.

55 — Lásd a fent hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 66. pontját és a fent hivatkozott Transcatab kontra Bizottság ügyben hozott végzés 32. pontját.

94. Azt a körülményt illetően, hogy a Törvényszék a megtámadott ítélet 150. pontjában arra a tényre hivatkozott, hogy az Areva egy új vezető felvételével tehetett szert a T&D ágazatban szükséges szakértelemre, a 69. pontban már rámutattam, hogy olyan kiegészítő indokolásról van szó, amelynek célja kizárólag azon, egyéb körülményeken alapuló megállapítás elutasítása, amely szerint az ágazatra vonatkozó ismeretek hiányában az Areva T&D Holding 2004. január 9-től kezdődően nem volt képes ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolni leányvállalataira.

95. Ebből következik, hogy a Törvényszék nem alkalmazta tévesen a jogot, amikor a megtámadott ítélet 144–152. pontjában helybenhagyta a vitatott határozatot annyiban, amennyiben az megállapítja, hogy az Areva T&D Holding a 2004. január 9. és május 11. közötti időszak során ténylegesen meghatározó befolyást gyakorolt az Areva T&D SA-ra és az Areva T&D AG-ra, valamint hogy ezért az Alstom-csoport társaságai harmadik jogalapja második részét és ennélfogva e jogalap egészét el kell utasítani.

D – *Az Alstom-csoport társaságai negyedik jogalapjáról és második jogalapjának harmadik részéről, valamint az Areva második és harmadik, a téves jogalkalmazásra és jogsértésre, valamint a bírság megfizetéséért fennálló egyetemleges felelősségre vonatkozó szabályok alkalmazása során az indokolási kötelezettség megsértésére vonatkozó jogalapjáról*

96. Az Alstom-csoport társaságai negyedik jogalapjának és második jogalapja harmadik részének, valamint az Areva második és harmadik jogalapjának – amelyekben a fellebbezők arra hivatkoznak, hogy a Törvényszék tévesen alkalmazta a jogot, több jogsértést követett el és megsértette az indokolási kötelezettséget – közös jellemzője az, hogy még ha különböző szempontokból is, de mind a jogértésért kiszabott bírság megfizetéséért fennálló egyetemleges felelősségre vonatkozó szabályok alkalmazását és értelmezését érintik. E jogalapok keretében a Bizottság ezenfelül egymással jelentős mértékben átfedésben álló elfogadhatatlansági kifogásokat és az indokolás megváltoztatása iránti kérelmeket terjesztett elő. E megfontolásokra figyelemmel álláspontom szerint ezeket a kifogásokat és jogalapokat célszerű együttesen elemezni.

97. A felek által a megtámadott ítélettel szemben hivatkozott kifogások lényegében két csoportra bonthatók. A kifogások első csoportjában a fellebbezők arra hivatkoznak, hogy a Törvényszék több esetben tévesen alkalmazta, illetőleg megsértette a jogot, amikor „*de facto*” egyetemlegességet hozott létre a két egymást követő anyavállalat, az Areva és az Alstom között. Arra hivatkoznak különösen, hogy e *de facto* egyetemlegesség létrehozása a jogbiztonság és a büntetések egyéniesítése elvének megsértését vonta maga után. A kifogások második csoportjában a fellebbezők azt kérik, hogy a Bíróság marasztalja el a Törvényszéket amiatt, hogy több esetben tévesen alkalmazta a jogot az egyetemlegességre vonatkozó szabályok értelmezése és alkalmazása során, ami a fent hivatkozott elvek, az EK 7. cikk[56] és az indokolás kötelezettség megsértését vonta maga után.

1. A megtámadott ítélet

98. A Törvényszék a jogbiztonság elvének megsértésére alapított jogalapokat és kifogásokat a megtámadott ítélet 209–218. pontjában, a büntetések egyéniesítése elvének megsértésére alapított jogalapokat és kifogásokat a megtámadott ítélet 219–222. pontjában, míg az EK 7. cikket sértő jogellenes hatáskör-átruházásra vonatkozó jogalapokat és kifogásokat a megtámadott ítélet 232–237. pontjában utasította el. A Törvényszék így állapíthatta meg, hogy a Bizottság nem sértette

56 — Jelenleg EUSZ 13. cikk.

meg a bírságok megfizetésének egyetemlegességére vonatkozó szabályokat. Ezt követően a Törvényszék a bírság összegének korlátlan felülvizsgálati jogkörében való megváltoztatása során a megtámadott ítélet 318–323. pontjában helybenhagyta az egyetemleges felelősség Bizottság által megállapított formáját.[57]

99. A Törvényszék különösen a megtámadott ítélet 213–216. pontjában utasította el a jogbiztonság elvének megsértésére alapított jogalapot, mint a bírságok megfizetéséért való egyetemleges felelősségre vonatkozó szabályok ellen irányuló, azon alapuló jogellenességi kifogást, hogy ezek a szabályok bizonytalansági forrást jelentenek a bírság megfizetését, a fizetési kötelezettség adósának meghatározását és az egyetemlegesen kötelezett adóstársak jogi helyzetét illetően. Ennek érdekében a Törvényszék először rámutatott, hogy azon határozat, amellyel a Bizottság több társaságot kötelez arra, hogy egyetemlegesen fizessék meg a bírságot, szükségképpen kiváltja mindazokat a hatásokat, amelyek *ipso iure* kapcsolódnak a bírságok megfizetésének jogi rendszeréhez a versenyjogban, a hitelező és az egyetemleges adóstársak közötti viszonyban, valamint az egyetemleges adóstársak egymás közötti viszonyában egyaránt.

100. Ezt követően a Törvényszék megállapította, hogy a határozat – amelyben a Bizottság egyetemlegesen megfizetendő bírságot szab ki több társasággal szemben valamely vállalkozás jogsértő magatartása miatt – ezzel ellentétes utalása hiányában, a Bizottság egyenlő arányban tudja be nekik a felelősséget az említett magatartásért. A Törvényszék szerint ebből az következik, hogy azoknak a társaságoknak, amelyekre egyetemlegesen megfizetendő bírságot szabnak ki, és amelyeket – a bírságkiszabó határozatban szereplő ellentétes utalást kivéve – a jogsértés elkövetéséért egyenlő felelősség terhel, főszabály szerint egyenlő részben kell hozzájárulniuk az e jogsértés miatt kiszabott bírság megfizetéséhez (a továbbiakban: az egyenlő mértékű felelősség szabálya). Következésképpen az a társaság, amelytől a Bizottság a bírság teljes összegét beszedi, a Törvényszék szerint ugyanezen bizottsági határozat alapján visszatérítés iránti keresetet indíthat az egyetemleges adóstársai ellen, mindegyikük a rá eső rész tekintetében. Az egyenlő mértékű felelősség szabálya alapján a Törvényszék megállapította, hogy bár az a határozat, amelyben több társasággal szemben szabnak ki egyetemlegesen megfizetendő bírságot, nem teszi lehetővé annak előzetes meghatározását, hogy e társaságok közül ténylegesen melyiknek kell megfizetni a bírság összegét a Bizottságnak, nem képezi akadályát annak, hogy e társaságok mindegyike egyértelműen ismerhesse a bírság összegének rá eső részét, és hogy az e részt meghaladóan fizetett összegek visszatérítése iránt keresetet indíthasson az egyetemleges adóstársai ellen.

2. Az Areva és az Alstom közötti *de facto* egyetemlegesség létrehozásáról

a) A felek érvei

i) Az Areva és az Alstom-csoport társaságainak érvei

101. Az Areva második és – részben – harmadik jogalapja keretében arra hivatkozik, hogy a Törvényszék tévesen alkalmazta a jogot a bírságok megfizetéséért való egyetemleges felelősségre vonatkozó szabályok alkalmazásakor, egyrészt azáltal, hogy nem kifogásolta azt, hogy a Bizottság *de facto* egyetemlegességet hozott létre az Areva és az Alstom, vagyis két olyan társaság között, amelyek soha nem alkottak együtt közös gazdasági egységet, másrészt pedig azáltal, hogy korlátlan felülvizsgálati jogköre keretében maga is olyan bírságokat szabott ki, amelyek ilyen egyetemlegességet eredményeztek. E téves jogalkalmazás következménye a jogbiztonság és a büntetések egyéniesítése elvének megsértése.

57 — Lásd még a megtámadott ítélet rendelkező része 3. pontjának második francia bekezdését.

102. Az Alstom-csoport társaságai negyedik jogalapjuk második részében továbbá arra hivatkoznak, hogy a Törvényszék megsértette a jogbiztonság és a büntetések egyéniesítésének elvét, mivel nem kérdőjelezte meg a Bizottság által alkalmazott egyetemlegességet, aminek eredményeként *de facto* egyetemlegesség alakult ki az Areva és az Alstom, vagyis két olyan társaság között, amelyek soha nem alkottak egy gazdasági egységet. Ez a *de facto* egyetemlegesség egyrészt abból fakad, hogy az Arevával és korábbi leányvállalataival szemben egyetemlegesen kiszabott 25 500 000 euró összeg (amelyet a Törvényszék 20 400 000 euróra mérsékelt) az Alstommal és az Areva T&D SA-val szemben egyetemlegesen kiszabott 53 550 000 euró összeg (amelyet a Törvényszék 48 195 000 euróra mérsékelt) részét képezi, másrészt pedig abból, hogy azon maximális összegek, amelyek tekintetében a Bizottság az egymást követő anyavállalatok felelősségét megállapította, együttesen meghaladják a leányvállalat által fizetendő összeget. Ilyen körülmények között, a vitatott határozatban elfogadott értelmezéstől függetlenül a bírság egyik csoport részéről történő megfizetése közvetlen hatást gyakorolt a másik csoport társaságainak tartozásaira, noha e csoportok soha nem alkottak egyetlen gazdasági egységet.

103. Márpedig, amint azt a Törvényszék a Trioplast-ügyben hozott ítéletben [58] kimondta, az egyetemleges felelősség megállapítása – még ha az csupán „*de facto*” is – olyan társaságok között, amelyek soha nem tartoztak ugyanahhoz a vállalkozáshoz, ellentétes mind a büntetések egyéniesítésének elvével, mivel ebben az esetben valamely vállalkozást olyan tényállás alapján szankcionálnának, amely neki személyében nem betudható, mind a jogbiztonság elvével, mivel az anyavállalatok nem ismerhetik meg egyértelműen azt a pontos összeget, amelyet az egyes anyavállalatoknak azon időszakra nézve kell megfizetniük, amelynek vonatkozásában megállapították a jogsértésért a leányvállalatával együttesen fennálló egyetemleges felelősségét. Ezenkívül a Törvényszék által javasolt egyenlő mértékű felelősség szabálya [59] – még ha fenn is állna, amit a fellebbezők vitatnak – nem indokolhatja a Törvényszék által a megtámadott ítéletben alkalmazott megoldást. Ugyanis még ha a bírság egyenlő részekben oszlana is meg az adóstársak között, az egyes anyavállalatoktól ténylegesen beszedett összeg még mindig a más társaságoktól beszedett összegtől függne.

104. Végül a fellebbezők kifogásolják a Bizottság által hivatkozott elfogadhatatlansági kifogást. Az Areva azzal érvel, hogy semmilyen új körülménnyel nem egészítette ki a Törvényszék előtt hivatkozott kifogásokat, valamint hogy – *quod non* – csak olyan új érveket terjesztett elő (nem pedig új jogalapokat), amelyek alátámasztják az egyetemleges felelősségre vonatkozó szabályok megsértésére alapított, az elsőfokú eljárásban ismertetett jogalapot. Mindenesetre a Törvényszékhez benyújtott kereset és a Bírósághoz benyújtott fellebbezés között új ténybeli és jogi körülmények álltak elő, [60] amelyek önmagukban is elegendőek lennének annak igazolására, hogy ezen érveket csak a jelen eljárásban terjesztették elő. Az Alstom-csoport társaságai arra hivatkoznak, hogy bár a „*de facto* egyetemlegesség” kifejezést az elsőfokú eljárás során nem használták, erre az egyetemlegességre az Alstom beadványaiban többször utaltak, és azt megvitatták a Törvényszék előtt. A Törvényszék elé terjesztett első és második jogalapra, a Bizottság beadványaira, valamint az Alstom képviselőinek szóbeli előadására hivatkoznak. A *de facto* egyetemlegességre irányuló érvelés tehát nem jelent új jogalapot, hanem csak a Törvényszék előtt már hivatkozott valamely jogalap kiegészítését.

ii) A Bizottság érvei

105. A Bizottság azzal érvel, hogy mind az Areva második jogalapja, mind az Alstom-csoport társaságai negyedik jogalapjának második része elfogadhatatlan, mint olyan új jogalap, amely módosítja a Törvényszék előtt folytatott jogvita tárgyát. A megtámadott ítélet 192–195. pontjából és az Areva, valamint az Alstom Törvényszék elé terjesztett beadványaiból ugyanis kitűnik, hogy érveik olyan eltérő

58 — Hivatkozás a fenti 32. lábjegyzetben.

59 — A megtámadott ítélet 215. pontja.

60 — Az Areva új ténybeli körülményként említi különösen az Areva T&D SA Alstom csoport részére 2010-ben történő eladását (lásd a jelen indítvány 6. pontját), új jogi körülményként pedig a Törvényszék Trioplast-ügyben hozott ítéletét.

kérdésekre vonatkoznak, amelyek egyáltalán nem utaltak az Alstom és az Areva anyavállalat közötti semmilyen *de facto* egyetemlegességre. A Törvényszék előtt ismertetett érvek csak az Areva T&D SA és annak egymást követő anyavállalatai közötti *de iure* – nem pedig *de facto* – egyetemlegességet érintették az Areva vonatkozásában, és az Areva T&D SA, valamint korábbi anyavállalata, az Alstom közötti egyetemlegességet az Alstom-csoport társaságai vonatkozásában.

106. Az ügy érdemét illetően a Bizottság kifejti, hogy az a tény, hogy egyetemleges bírságot szabott ki az Areva T&D SA-val és az Areva-csoport más társaságaival szemben, míg e társaság egyetemleges felelősségét az Alstommal együtt is megállapította, azzal az egyszerű körülménnyel magyarázható, hogy olyan leányvállalatról van szó, amely a jogsértésben két egymást követő anyavállalat ellenőrzése alatt is részt vett. E leányvállalat átruházása az anyavállalatok és a leányvállalat közötti kettős egyetemlegesség fennállását eredményezte, mivel az utóbbi az anyavállalatok mindegyikével egyetemlegesen volt felelős. Ebből azonban nem következik az, hogy az Arevát és az Alstomot egyetemlegesen tette volna felelőssé. Egyébként nem tekinthető önmagában hibásnak az a megközelítés, miszerint a Bizottság az anyavállalattal szemben ugyanakkora alapösszeget szab ki, mint a kartellben közvetlenül részt vevő leányvállalattal szemben, anélkül, hogy az összeget az időben egymást követő több anyavállalat között elosztaná. [61]

107. A Bizottság úgy véli, hogy ebből az következik, hogy a jelen helyzetben, amelyben az Areva T&D SA felelősségét két egymást követő anyavállalatával egyetemlegesen állapította meg, az utóbbi két vállalat mindegyikével szemben teljes, a leányvállalat kiindulási összegével megegyező kiindulási összeget lehetett megállapítani, amelyet később megszorzott az egyes címzetteket érintő jogsértések egyedi időtartamaival, valamint megemelt a jogsértésben játszott vezető szerep által alkotott súlyosító körülménynek megfelelően. Ennek eredménye a szóban forgó társaságok esetében három különböző bírságösszeg. Bár különböző módszerek léteznek az egyetemleges felelősség meghatározására, a Bizottság mérlegelési mozgásterében azt választotta, hogy egyetemlegesen egyetlen kiindulási összeget állapít meg a három társasággal szemben, a szóban forgó anyavállalatok szempontjából elképzelhető legelőnyösebb módszert alkalmazva.

108. Ezt követően, bár álláspontja szerint a Törvényszék azon megállapítását, amely szerint nem került sor a jogbiztonság és a büntetések egyéniesítése elvének megsértésére, helyben kell hagyni, a Bizottság mindazonáltal azt kéri a Bíróságtól, hogy a Törvényszék által a megtámadott ítélet 213–215. pontjában kimondott, a fenti következtetéshez vezető indokokat helyesbítse. Úgy véli ugyanis, hogy a Törvényszék által megállapítottakkal ellentétben nem rendelkezik hatáskörrel arra, hogy döntsön a bírság megfizetéséhez a különböző adóstársak egymás közötti viszonyában való hozzájárulásról. Bár az egyetemlegesség létrehozásának a jelen ügyben rögzített módszere azzal jár, hogy az Areva és az Alstom által fizetendő összegek fedik egymást, ez nem teszi közvetlenül és szigorú értelemben véve egymással egyetemlegesen felelőssé azokat. Ami jogilag releváns ugyanis, az az egyes anyavállalatoknak az átruházott leányvállalattal együttesen fennálló egyetemleges felelőssége. A leányvállalat egyetemleges kapcsolatainak megsokszorozódása annak a jogsértés időszaka során történt eladása esetében nem változtat az e leányvállalat és az egyes anyavállalatai közötti egyedi kapcsolatok jogi természetén. Az ilyen, az egymást követő anyavállalatok közötti *de facto* egyetemleges felelősséggel jellemezhető helyzetben ugyanazok, az ítélkezési gyakorlat szerint az anyavállalat és a leányvállalat közötti hagyományos felelősséget megalapozó megfontolások alkalmazandók.

61 — A Bizottság a fent hivatkozott Trioplast-ügyben hozott ítélet 74. pontjára hivatkozik.

b) Elemzés

i) Az elfogadhatóságról

109. Előzetesen a Bizottság által az Areva és az Alstom közötti *de facto* egyetemlegesség létrehozására vonatkozó kifogásokkal szemben hivatkozott elfogadhatatlansági kifogást kell elemezni. A Bizottság lényegében arra hivatkozik, hogy a fellebbezők e kifogásokat csak a fellebbezés szakaszában terjesztették elő, ezért a Törvényszék előtti jogvita tárgyát módosító új jogalapnak minősülnek, ennélfogva azok elfogadhatatlanok.

110. E tekintetben mindenekelőtt emlékeztetni kell arra, hogy az Bíróság alapokmánya 58. cikkének első bekezdése szerint a Bírósághoz benyújtott fellebbezés kizárólag jogkérdésre vonatkozhat, és abban többek között csak az uniós jognak a Törvényszék általi megsértésére lehet hivatkozni.

111. Egyébként a Bíróság eljárási szabályzata 113. cikkének 2. §-a[62] előírja, hogy a Törvényszék előtti jogvita tárgyát a fellebbezésben nem lehet megváltoztatni.

112. Az állandó ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy a Bíróság hatásköre főszabály szerint az ügy érdeméről döntő bíróság előtt megtárgyalt jogalapokról hozott jogi döntés megítélésére korlátozódik.[63] Valamely fél tehát főszabály szerint nem hozhat fel először a Bíróság előtt olyan jogalapot, amelyet nem terjesztett a Törvényszék elé, mivel ez alapján lehetővé válna a Bíróság számára, hogy a Törvényszék határozatát olyan jogalap vonatkozásában vizsgálja, amelyről a Törvényszéknek nem kellett határoznia.[64]

113. Ugyanakkor az olyan új érv, amely a Törvényszék előtt felhozott érvelés puszta kifejtése vagy kiegészítése, nem minősül új jogalapnak, hanem azt csak az eljárásban már felhozott jogalap elfogadható kiterjesztésének kell tekinteni.[65] Az ilyen érv tehát elfogadható.[66]

114. A jelen ügyben mindenekelőtt meg kell állapítanom, hogy a Törvényszék előtt sem az Areva, sem az Alstom-csoport társaságai nem hivatkoztak kifejezetten arra a kifogásra, amely szerint az Areva és az Alstom közötti egyetemleges felelősség létrehozása sérti a jogbiztonság és a büntetések egyéniesítésének elvét, amint azt fellebbezéseikben tették. Keresetleveleikben az egyetemlegességre vonatkozó szabályok megsértésére alapított jogalapokra hivatkoztak, azonban kizárólag az anyavállalatok (az Alstom és az Areva) és a leányvállalat (Areva T&D SA) közötti *de iure* egyetemlegesség kialakulása tekintetében, nem pedig a két egymást követő anyavállalat közötti *de facto* egyetemlegesség kialakulása kapcsán. Ennek megfelelően, bár próbálják alátámasztani azt, hogy e kifogások nem jelentenek új körülményt, álláspontom szerint egyértelmű, hogy éppen ellenkezőleg itt új elemről van szó.

62 — Jelenleg a Bíróság eljárási szabályzatának 170. cikke (lásd az 50. lábjegyzetet).

63 — Lásd többek között a C-295/07. P. sz., Bizottság kontra Département du Loiret ügyben 2008. december 11-én hozott ítélet (EBHT 2008., I-9363. o.) 95. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot, a fent hivatkozott Elf Aquitaine ügyben hozott ítélet 35. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot, valamint a fent hivatkozott Schindler Holding és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 55. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

64 — Lásd a C-534/07. P. sz., Prym és Prym Consumer kontra Bizottság ügyben 2009. április 30-án ismertetett indítványom (2009. szeptember 3-án hozott ítélet, EBHT 2009., I-7415. o.) 20. pontját és ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

65 — Lásd Kokott főtanácsnoknak a fent hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben 2009. április 23-án ismertetett indítványának 28. pontját, valamint az ugyanazon ügyben hozott ítélet 39. pontját. Lásd továbbá a C-311/05. P. sz., Naipes Heraclio Fournier kontra OHIM ügyben 2007. október 4-én hozott ítélet 59. pontját és a C-564/08. P. sz., SGL Carbon kontra Bizottság ügyben 2009. november 12-én hozott ítélet 24. pontját.

66 — Lásd a fent hivatkozott Akzo Nobel kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 39. pontját, és a fent hivatkozott SGL Carbon kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 24. pontját. Lásd még a C-74/00. P. és C-75/00. P. sz., Falck és Acciaierie di Bolzano kontra Bizottság egyesített ügyekben 2002. szeptember 24-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-7869. o.) 178. pontját, a C-229/05. P. sz., PKK és KNK kontra Tanács ügyben 2007. január 18-án hozott ítélet (EBHT 2007., I-439. o.) 64–66. pontját, valamint a fent hivatkozott Bizottság kontra Département du Loiret ügyben hozott ítélet 99. pontját.

115. Az itt felmerülő alapvető kérdés tehát annak értékelése, hogy ezeket az új kifogásokat olyan új jogalapnak kell-e tekinteni – amint azt a Bizottság állítja –, amely módosítja a jogvita tárgyát, vagy – amint azt az Areva és az Alstom-csoport társaságai állítják – azok a Törvényszék előtt ismertetett jogalapok kifejtését vagy kiegészítését jelentik.

116. Amint már volt alkalmam rámutatni, az (elfogadható) új érv és az (elfogadhatatlan) új jogalap közötti különbség olyan kényes kérdés, amellyel kapcsolatban az ítélkezési gyakorlatban alkalmazott megközelítések nem mindig következetesek.[67] Ehhez hasonlóan arra is rámutattam, hogy egy, a Törvényszék elé terjesztett jogalapoktól eltérő jogi alapon nyugvó kifogást elfogadhatatlannak nyilvánítandó új jogalapnak kell tekinteni, míg a már a Törvényszék elé terjesztett jogalapot alátámasztó kifogás adott esetben elfogadható érvnek minősülhet.[68]

117. A jelen ügyben először is az Alstomot illetően rá kell mutatni, hogy a Törvényszék előtt hivatkozott második jogalapja ugyanúgy az egyetemlegességre vonatkozó jogszabályoknak a jogbiztonság és a büntetések egyéniesítése elvének sérelmével járó megsértésére vonatkozik, mint a fellebbezése esetében. Márpedig az igaz, hogy a Törvényszék előtt e jogalapban az Alstom nem hivatkozott kifejezetten a *de facto* egyetemlegesség egymást követő anyavállalatok közötti létrehozására, hanem azt kérte, hogy a Törvényszék utasítsa el a Bizottság által az Areva T&D SA között – vagyis két olyan társaság között, amelyek a határozat elfogadásának időpontjában már nem alkottak gazdasági egységet – létrehozott egyetemlegességet. Ugyanakkor meg kell állapítani, hogy a büntetések egyéniesítése elvének megsértésére vonatkozó kifogásban az Alstom *kifejezetten* vitatta azt a körülményt, hogy az Arevával és korábbi leányvállalataival szemben kiszabott 25 500 000 euró összegű bírság szerves részét képezte az Alstommal és az Areva T&D SA-val szemben egyetemlegesen kiszabott 53 550 000 euró összegű bírságnak, arra hivatkozva, hogy az adóstársak között az adósság ilyen módon történő egyetemleges megosztása sérti a büntetések egyéniesítésének elvét.[69] E konkrét kérdésre ezt követően – amint az az Alstom Bizottság által sem vitatott állításaiból kitűnik – a Törvényszék előtt tartott tárgyaláson is hivatkozott.

118. Márpedig éppen az Arevával és korábbi leányvállalataival szemben egyetemlegesen kiszabott bírságnak az Alstommal és az Areva T&D SA-val szemben egyetemlegesen kiszabott bírsággal való összekapcsolása eredményezi a fellebbezésben vitatott, az Areva és az Alstom közötti *de facto* egyetemlegességet. Ezenkívül az elsőfokon előterjesztett ugyanezen jogalapban hivatkozott, a jogbiztonság megsértésére vonatkozó kifogás keretében az Alstom kifejezetten utalt a szankció végrehajtásával összefüggő bizonytalanságra, amelyet az egyetemleges felelősségi szabályok Bizottság általi alkalmazása eredményezett.[70]

119. Meg kell tehát állapítani, hogy még ha az Alstom a Törvényszék előtt nem is terjesztett pontosan elő – amint azt a fellebbezésben tette – olyan jogalapot, amely szerint az Alstom és az Areva közötti *de facto* egyetemlegesség létrehozása – ilyen megnevezéssel[71] – a büntetések egyéniesítése és a jogbiztonság elvének a megsértésével jár, mindazonáltal egy olyan jogalapban, amely pontosan ugyanazon a jogi alapokon nyugodott, mint a fellebbezési jogalap, kifejezetten hivatkozott arra, hogy az az előfeltevés, amelyből az említett *de facto* egyetemlegesség következik, vagyis a leányvállalat és az egymást követő anyavállalatok közötti két egyetemlegesen kiszabott bírság összekapcsolása, jogsértést eredményez.

67 — Lásd a fent hivatkozott Prym és Prym Consumer kontra Bizottság ügyre vonatkozó indítványom 26. pontját, amelyben rámutattam, hogy álláspontom szerint kérdéses valamely jogalap alátámasztására a fellebbezők által felhozott minden új érvet új jogalapnak tekinteni, és mint elfogadhatatlant elutasítani (lásd a hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

68 — Lásd többek között a fent hivatkozott Prym és Prym Consumer kontra Bizottság ügyre vonatkozó indítványom 27. pontját és a C-167/06. P. sz., *Komninou* és társai kontra Bizottság ügyben 2007. október 25-én hozott ítélet 24. pontját.

69 — Lásd az Alstom keresetének 80–85. pontját és különösen 83. pontját.

70 — Uo., 77. pont.

71 — A feleket láthatóan az általuk több alkalommal hivatkozott Trioplast-ügyben hozott ítéletben használt „*de facto* egyetemlegesség” kifejezés inspirálta.

120. Ilyen körülmények között úgy vélem, hogy nem lehet úgy tekinteni, hogy az Alstom által a fellebbezésében előterjesztett kifogások oly módon módosítanák a jogvita tárgyát, hogy azok elfogadhatatlannak minősülnének. E kifogások inkább a Törvényszék előtt hivatkozott kifogások kifejtésének tekintendők. Ennélfogva álláspontom szerint azokat az Alstom vonatkozásában elfogadhatónak kell tekinteni.

121. Ezzel szemben az Areva helyzete kicsit eltérő. Az Areva ugyanis elsőfokon az Alstomhoz hasonlóan hivatkozott egy olyan, az egyetemlegességre vonatkozó szabályok megsértésére alapított (negyedik) jogalapra, amely kifejezetten csak arra vonatkozott, hogy a Bizottság az Areva T&D SA-t az Alstommal egyetemlegesen kötelezte, ám az egymást követő anyavállalatok közötti *de facto* egyetemlegességre nem. E jogalap keretében az Areva azzal érvelt, hogy az egyetemlegességre vonatkozó szabályok téves alkalmazása a jogbiztonság elvének megsértését eredményezte,[72] de ezzel összefüggésben nem terjesztett elő a büntetések egyéniesítése elvének megsértésére vonatkozó kifogást. Ezenfelül – az Alstommal ellentétben – beadványaiból nem következik, hogy az Areva a Törvényszék előtt e jogalap keretében *kifejezetten* kifogásolta volna azt a körülményt, hogy a vele szemben kiszabott bírság az Alstommal és az Areva T&D SA-val szemben egyetemlegesen kiszabott bírság szerves részét képezte. Az Areva esetében tehát az elsőfokon hivatkozott jogalap és a fellebbezésben előterjesztett új kifogás közötti összefüggés lazább, mint az Alstom esetében.

122. Ugyanakkor először is a jelen ügyben az Areva elsőfokon egy olyan, az egyetemlegességre vonatkozó szabályok alkalmazása során a jogbiztonság elvének megsértésére alapított jogalapra hivatkozott, amely legalábbis részben ugyanazon a jogi alapon nyugodott, mint a fellebbezésében hivatkozott jogalap. Másodszor, az egyetemlegességre vonatkozó szabályok megsértésével kapcsolatos érvelésében[73] a közte és az Alstom között, a közte és az Areva T&D SA, valamint az Alstom és az Areva T&D SA közötti kettős egyetemleges felelősség megállapítására figyelemmel kialakult kapcsolattal összefüggő kérdésekre hivatkozott. Harmadszor, amint az a fenti 101. pontból kitűnik, az Alstommal ellentétben az Areva kifejezetten kérte, hogy a Bíróság utasítsa el az egyetemlegességre vonatkozó szabályok Törvényszék általi alkalmazását, mivel e szabályok „*de facto*” egyetemlegességet eredményeztek. Márpedig e tekintetben az ítélkezési gyakorlatból az tűnik ki, hogy a fellebbező olyan fellebbezést terjeszthet elő, amelyben a Bíróság előtt a megtámadott ítéletből következő olyan jogalapokra hivatkozik, amelyek az előbbi jogi megalapozottságának kifogásolását célozzák.[74] Negyedszer, rá kell továbbá mutatni arra is egyrészt, hogy a két egyetemleges bírság összekapcsolásának kérdésére – amint azt a fenti 117. és 118. pontban kiemeltem – az Alstom hivatkozott a Törvényszék előtt, így e kérdés nem volt teljesen ismeretlen az előtte folyamatban lévő jogvitában, másrészt pedig, hogy a Törvényszék egyesítette a két ügyet, és olyan egységes ítéletet hozott, amely válaszol a felek által előtte ismertetett jogalapok összességére.[75]

123. E sajátos körülmények között álláspontom szerint úgy lehet tekinteni, hogy az arra vonatkozó kifogás, hogy az Areva és az Alstom közötti *de facto* egyetemleges felelősség létrejötte sérti a jogbiztonság elvét, nem módosítja a jogvita Törvényszék előtt meghatározott tárgyát. Ezzel szemben, mivel első fokon sem az Areva, sem felperes korábbi leányvállalatai (azóta az Alstom leányvállalatai és a C-253/11. P. sz. ügyben vele együtt fellebbezők) nem hivatkoztak a büntetések egyéniesítése elvének megsértésére vonatkozó jogalapra, azt álláspontom szerint tekintetükben elfogadhatatlannak kell tekinteni.

72 — Különösen az említett negyedik jogalap ötödik részében.

73 — Különösen negyedik jogalapjának harmadik, negyedik és hatodik részében.

74 — Lásd a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyre vonatkozó indítványom 139. és 140. pontját, valamint a C-176/06. sz., Stadtwerke Schwäbisch Hall és társai kontra Bizottság ügyben 2007. november 29-én hozott ítélet 17. pontját.

75 — Márpedig a két ügy, még ha egyesítették is őket, két külön ügy, külön tárggyal, amelyek nem szükségszerűen esnek egybe. Az ítélkezési gyakorlatból ugyanakkor kitűnik, hogy amennyiben a Törvényszék két ügyet egyesített, és egyetlen ítéletet hozott, amely az eljárás felei által előtte felhozott jogalapok összességére válaszol, a különböző felek által a Törvényszék előtt hivatkozott jogalapok és érvek között bizonyos kapcsolat ismerhető el a fellebbezés során. Lásd ebben az értelemben a C-444/11. P. sz., Team Relocations és társai kontra Bizottság ügyben 2013. július 11-én hozott ítélet 34. pontját, valamint a C-369/09. P. sz., ISD Polska és társai kontra Bizottság ügyben 2011. március 24-én hozott ítélet (EBHT 2011., I-2011. o.) 85. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

ii) A kérdés érdeméről

124. Mind az Areva, mind az Alstom-csoport társaságai lényegében azt kifogásolják, hogy a Törvényszék megsértette a jogbiztonság és a büntetések egyéniesítésének elvét, amikor helybenhagyta az egyetemlegességre vonatkozó szabályok Bizottság általi alkalmazását, aminek eredményeként *de facto* egyetemlegesség jött létre az Areva és az Alstom, vagyis két olyan társaság között, amelyek soha nem alkottak egyetlen gazdasági egységet.

125. E tekintetben először emlékeztetni kell arra, hogy a jogbiztonság elve az uniós jog olyan általános elve, amely azt követeli meg, hogy az intézmények minden joghatást kiváltó aktusa egyértelmű és pontos legyen, továbbá lehetővé tegye az érdekeltek számára az ennek alapján őket terhelő kötelezettség terjedelmének pontos ismeretét, és azt, hogy ez utóbbiak egyértelműen megismerhessék jogaikat és kötelezettségeiket, és ezeknek megfelelően járjanak el.[76] Ezen elvnek még szigorúbban kell érvényesülnie a pénzügyi következményekkel járó jogi aktusok esetén annak érdekében, hogy az érintettek pontosan megismerhessék a rájuk rótt kötelezettségek mértékét.[77]

126. Arra is emlékeztetni kell, hogy a büntetések egyéniesítésének elve, amely a személyes felelősség elvének minden olyan közigazgatási eljárásban velejárója, amely versenyjogi szankciókat eredményezhet,[78] azt követeli meg, hogy egy személy tekintetében csak a vele szemben személyesen kifogásolható tényállás alapján lehessen szankciót kiszabni. Ennek megfelelően ezen elv alapján a büntetendő cselekmény csak elkövetőjének tudható be,[79] és ebből következősen az elkövetőn kívül más személlyel szemben nem szabható ki szankció.[80]

– A *de facto* egyetemlegesség létrehozásáról

127. A jelen ügyben a Bizottság 53 550 000 euró bírságot szabott ki az Alstommal szemben, amelyet a Törvényszék a bírságösszeg megváltoztatását követően 48 195 000 euróra csökkentett, és a teljes összeg vonatkozásában megállapította az Areva T&D SA bírság megfizetéséért fennálló felelősségét. Az Areva T&D SA-val szemben kiszabott összeg tekintetében az Areva és két korábbi leányvállalata 25 500 000 euró összeghatárig – amelyet a Törvényszék az összeg megváltoztatását követően 20 400 000 euróra mérsékelt – az AREVA T&D SA-val egyetemlegesen felelős. A Törvényszék tehát az átruházott leányvállalatot, az Areva T&D SA-t egyszerre egyetemlegesen kötelezte a bírság megfizetésére korábbi és új anyavállalatával.

128. E tekintetben rá kell mutatni, hogy nem vitatott, hogy az Areva és az Alstom soha nem alkotott gazdasági egységet, és így együttesen versenyjogi értelemben véve egy vállalkozást. A jelen ügyben a leányvállalat, vagyis az Areva T&D SA alkotott egy gazdasági egységet először az 1992. december 7. és 2004. január 8. közötti időszakban az Alstommal, majd 2004. január 9. és május 11. között az Arevával és korábbi leányvállalataival. A Bizottság, majd a Törvényszék ezért állapította meg a *de iure* egyetemleges felelősséget a leányvállalat és egymást követő anyavállalatai között. A Bizottság és a Törvényszék nem állapított meg *de iure* egyetemlegességet az egyes anyavállalatok között.

76 — Lásd ebben az értelemben a C-352/09. P. sz., ThyssenKrupp Nirosta kontra Bizottság ügyben 2011. március 29-én hozott ítélet (EBHT 2011., I-2359. o.) 81. pontját, valamint a fent hivatkozott ArcelorMittal Luxembourg kontra Bizottság és Bizottság kontra ArcelorMittal Luxembourg és társai egyesített ügyekben hozott ítélet 68. pontját.

77 — Lásd Bot főtanácsnok C-408/04. P. sz., Bizottság kontra Salzgitter ügyben 2007. szeptember 11-én ismertetett indítványának (2008. április 22-én hozott ítélet, EBHT 2008., I-2767. o.) 298. pontját és azt ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

78 — A személyes felelősség és a büntetések egyéniesítésének elvét érintő elmélyültebb megfontolások kapcsán a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyre vonatkozó indítványom 74. és azt követő pontjaira utalok.

79 — Lásd Ruiz-Jarabo Colomer főtanácsnok C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P. és C-219/00. P. sz., Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2003. február 11-én ismertetett indítványának (2004. január 7-én hozott ítélet, EBHT 2004., I-123. o.) 63. pontját.

80 — Lásd Bot főtanácsnok fent hivatkozott ArcelorMittal Luxembourg kontra Bizottság és Bizottság kontra ArcelorMittal Luxembourg és társai egyesített ügyekben 2010. október 26-án ismertetett indítványának 181. pontját.

129. Márpedig az egyetemleges felelősség céljának megfelelően [81] a Bizottság teljes körű szabadsággal rendelkezik a bírság egyik vagy másik érintett jogi személytől való behajtása kapcsán, azok teherviselő képességétől függően. Ennek megfelelően a fenti 127. pontban hivatkozott egyetemleges felelősségi forma keretében szabadon kérheti a bírságösszeg egészének vagy egy részének megfizetését a leányvállalattól, illetve bármelyik, az e leányvállalatot egymást követően irányító anyavállalattól egészen addig, amíg azok a bírság teljes összegét meg nem fizetik.

130. Ugyanakkor egyértelmű, hogy egy ilyen egyetemleges felelősségi formában a bírság egyik anyavállalattól való behajtása szükségképpen kihat a másik anyavállalattól történő behajtásra. Ennek megfelelően, ha az Alstom befizeti a teljes bírságösszeget a Bizottság részére, a leányvállalat (Areva T&D SA, azóta Alstom Grid SAS) teljes mértékben mentesül bírsága Bizottság részére történő megfizetése alól, és ebből következően az Areva és korábbi leányvállalatai, az Areva T&D SA egyetemlegesen felelős adóstársai szintén mentesülnek. Ezzel szemben, ha az Areva a Bizottság részére a vele szemben kiszabott bírságot fizeti meg, a leányvállalat és egyetemleges adóstársa, az Alstom az Areva által a Bizottság részére megfizetett összeg erejéig mentesül.

131. Az Alstom és az Areva erre a „*de facto*” egyetemlegességre hivatkozik.

– A büntetések egyéniesítése és a jogbiztonság elvének megsértéséről

132. A versenyszabályok megsértéséért felelősségre vont jogi személyek között fennálló ilyen egyetemleges felelősségi viszonyok, amelyek eredményeként *de facto* egyetemlegesség alakul ki olyan anyavállalatok között, amelyek soha nem alkottak gazdasági egységet, a jogbiztonság és a büntetések egyéniesítése elvének megsértését jelentik?

133. A jelen ügyben egyrészt az egyetemleges felelősségi szabályok Bizottság általi alkalmazása és annak Törvényszék általi helybenhagyása a büntetések egyéniesítése elvének a fenti 126. pontban hivatkozott megsértését eredményezi, amennyiben a fent vázolt egyetemleges felelősségi formában az a jogi személy, amelytől a Bizottság a bírságot behajtja, köteles bírságot fizetni olyan büntetendő cselekmények után, amelyek nem tudhatók be annak a vállalkozásnak, amelynek tekintetében a jogsértésért való felelősségét megállapították, és a jelen ügyben különösen olyan büntetendő cselekmények után, amelyeket olyan időszak során követtek el, amely tekintetében a szóban forgó jogi személy felelősségét a jogsértő magatartásért már (vagy még) nem lehet megállapítani, mivel már (vagy még) nem képezte részét a magatartásért felelős gazdasági egységnek.

134. Másrészt a jogbiztonság elvének megsértésére akkor kerül sor, ha a vitatott határozatban létrehozott és a megtámadott ítéletben helybenhagyott egyetemleges felelősségi forma azzal a következménnyel jár, hogy az érintettek, vagyis az annak gazdasági egységnek betudott jogsértő magatartás miatt szankcionált jogi személyek, amelyhez tartoztak, nem ismerhetik meg pontosan és egyértelműen azon kötelezettségek terjedelmét, amelyeket az intézmények jogi aktusai, vagyis a vitatott határozat és – amennyiben helybenhagyja az egyetemleges felelősségi formát – a megtámadott ítélet velük szemben kiszabott.

135. A jelen ügyben – amint arra a 128. pontban rámutattam – az Areva és az Alstom soha nem alkotott gazdasági egységet, és így együttesen versenyjogi értelemben véve egyetlen vállalkozást. Ezzel szemben az Areva T&D SA leányvállalattal együtt, egymást követően alkottak két különálló gazdasági egységet, mindegyikük önállóan felelve a kartellben való részvételért a különböző időszakok alatt és különböző feltételek mellett.

81 — Lásd e tekintetben a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyre vonatkozó indítványom 52. pontját.

136. Ezenkívül meg kell állapítani, hogy a jelen ügyben az anyavállalatok felelőssége teljes egészében a leányvállalat felelősségéből származik, így mivel a Bizottság mérlegelési mozgásterében [82] úgy döntött, hogy az anyavállalatot a leányvállalattal egyetemlegesen kötelezi a bírság megfizetésére, az anyavállalat felelőssége nem haladhatja meg a leányvállalatét. [83] Ilyen körülmények között a Bizottság által az anyavállalatok terhére megállapított összeg azt a maximális összeget jelenti, amelynek erejéig az egymást követő anyavállalatoknak a leányvállalattal külön-külön is fennálló egyetemleges felelőssége fennáll. [84]

137. Márpedig nem vitatott – amint arra a Törvényszék a megtámadott ítélet 220. pontjában az Alstom tekintetében rámutatott –, hogy a vitatott határozat az anyavállalatok személyes felelősségét állapítja meg a jogsértés elkövetése tekintetében.

138. Ugyanakkor a jelen ügyhöz hasonló esetben, amikor két anyavállalat együtt soha nem alkotott egy gazdasági egységet, és amelyben a Bizottság úgy dönt, hogy a leányvállalattal egyetemleges felelősségüket állapítja meg, a büntetések egyéniesítésének elve azt követeli meg, hogy az egyes anyavállalatokkal szemben kiszabott bírság ne haladja meg az egyes anyavállalatok egyetemleges felelősségének részarányát. Ez a részarány megfelel annak a részösszegnek, amelyet a Bizottság az anyavállalatokkal szemben azon teljes összeg arányában meghatározott, amelynek erejéig a leányvállalat az egymást követő anyavállalatokkal egyetemlegesen felelős a kiszabott bírság megfizetéséért. [85]

139. A jelen ügyben a Bizottság által megállapított és a Törvényszék által helybenhagyott egyetemleges felelősségi forma e tekintetben problémákat hordoz. A leányvállalattal, az Areva T&D SA-val szemben kiszabott bírság összege és azon bírságok összege közötti összefüggés hiányában, amelyeket a Bizottság a vele egyetemlegesen kötelezett egymást követő anyavállalatokkal szemben megállapított, nem lehet ugyanis megállapítani, hogy mely bírság felel meg a 135. pontban említett egyes elkülönült gazdasági egységek egyéni felelősségének. E helyzetből ezzel szemben az következik egyrészt, hogy az első gazdasági egység (amelyet az Alstom és az Areva T&D SA alkotott) felel a bírság teljes összegéért, noha a jogsértést nem ez követte el azon teljes – vagyis az 1992. december 7. és 2004. május 11. közötti – időszakban, amely tekintetében a Bizottság a bírságot kiszabta, másrészt pedig hogy a második gazdasági egység (amelyet az Areva T&D SA, az Areva és annak más korábbi leányvállalatai alkottak) felelőssége lényegesen meghaladja a szóban forgó időszak során elkövetett jogsértés egészéért megállapított bírság összegének részösszegét. Ez a helyzet álláspontom szerint összeegyeztethetetlen a büntetések egyéniesítésének elvével.

140. Ezen túlmenően, mivel az anyavállalatok nem képesek egyértelműen megállapítani az általuk azon időszak után fizetendő pontos összeget, amelynek tekintetében a Bizottság megállapította a jogsértésért a leányvállalatukkal egyetemlegesen fennálló felelősségüket, a jogbiztonság elvének megsértését is meg kell állapítani.

141. A problémák véleményem szerint valójában abból erednek, hogy a Bizottság a vitatott határozatban az Areva-csoportot és az Alstom-csoportot már a bírságösszeg számításának kezdetétől egységes jogalanyként kezelte. [86] E tekintetben rámutatok – anélkül, hogy szükség lenne e kérdéssel kapcsolatban konkrét állásfoglalásra –, hogy az a Bizottság által kifejtett körülmény, amely szerint a Törvényszék a Trioplast-ügyben úgy ítélte meg, hogy nem hibás az a megközelítés, miszerint a Bizottság az anyavállalattal szemben ugyanakkora alapösszeget szab ki, mint a kartellben közvetlenül

82 — Lásd e tekintetben a C-125/07. P., C-133/07. P., C-135/07. P. és C-137/07. P. sz., Erste Group Bank és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2009. szeptember 24-én hozott ítélet (EBHT 2009., I-8681. o.) 81–84. pontját, valamint a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyre vonatkozó indítványom 81. pontját.

83 — Lásd e tekintetben a fent hivatkozott Tomkins kontra Bizottság ügyben hozott ítéletet, és különösen annak 38. pontját helybenhagyó, C-286/11. P. sz., Bizottság kontra Tomkins ügyben 2013. január 22-én hozott ítélet 43. pontját.

84 — Lásd ebben az értelemben a fent hivatkozott Trioplast-ügyben hozott ítélet 168. pontját.

85 — Uo., 169. pont.

86 — Lásd a vitatott határozat (486) preambulumbekezdését.

részt vevő leányvállalattal szemben, anélkül, hogy az összeget az időben egymást követő több anyavállalat között elosztaná, önmagában közömbös. Egyrészt ugyanis a jelen fellebbezések nem a bírság kiszámítására alkalmazott módszerre irányulnak, hanem az egyetemlegességre vonatkozó szabályok alkalmazására. Másrészt ez az érv hatástalan, mivel még ha az említett módszer nem is lenne önmagában hibás, ez mit sem változtatna a jelen ügyben azon a tényen, hogy a Bizottság által megállapított és a Törvényszék által helybenhagyott egyetemleges felelősségi forma sérti a büntetések egyéniesítésének és a jogbiztonság elvét.

142. Ezenkívül rá kell mutatni, hogy ezt a bizonytalanságot a Törvényszék által a megtámadott ítélet 215. pontjában rögzített és a fenti 100. pontban hivatkozott, az egyenlő mértékű felelősség szabálya sem oszlathatja el.

143. Egyrészt ugyanis, amint arra a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyre vonatkozó indítványom 88. és 89. pontjában utaltam, és amint azt majd a 155. és azt követő pontokban részletezem, nem bizonyított, hogy létezik ilyen szabály az uniós versenyjogban.

144. Másrészt és mindenesetre, ha e szabály létezik is, az nem képes eloszlatni a jelen ügyben rögzített egyetemleges felelősségi formából eredő bizonytalanságokat. A jelen ügyben való alkalmazása ugyanis álláspontom szerint azzal a kockázattal jár, hogy azon bírság teljes összegét, amelynek tekintetében a jogi személy ténylegesen felelős, a Bizottság azon adós kiválasztására vonatkozó diszkrecionális döntésétől tesszük függővé, amelytől a bírságot be kívánja hajtani. Ez az összeg ugyanis attól függően változhat, hogy a Bizottság a bírságot egyik [87] vagy másik [88] adóstól kívánja behajtani, ami véleményem szerint általában elfogadhatatlan lenne, különösen egy olyan helyzetben, amelyben az adóstársak soha nem tartoztak egy gazdasági egységhez.

145. A Bizottság indokolás megváltoztatására vonatkozó kérelmét illetően, annyiban, amennyiben az vitatja a bírságért egyetemlegesen felelős adóstársak belső viszonyainak meghatározására vonatkozó hatáskörét, úgy vélem, hogy azt a lenti 160–163., 169. és 173. pontban, valamint részletesebben a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyben a Bizottság által benyújtott fellebbezés első és harmadik jogalapjának elemzésével összefüggésben az említett ügyre vonatkozó indítványom 42–91. pontjában kiemelt okokból el kell utasítani. Egyebekben álláspontom szerint a Bizottság az indokolás megváltoztatására irányuló valódi kérelem helyett inkább olyan érveket terjeszt elő, amelyek a fellebbezők által előterjesztett kifogásokat vitatják. A fenti megfontolások tükrében ezeket az érveket azonban el kell utasítani.

87 — Ennek megfelelően az egyenlő részekre oszló felelősségre vonatkozó szabály alkalmazása esetében a következőképpen értelmezem a helyzetet: ha a Bizottság úgy dönt, hogy a bírság teljes (a Törvényszék ítéletét követő) 48 195 000 eurós összegét az Alstomtól hajtja be, az ezen összeg felét fizettetheti meg az Areva T&D SA-val visszkereset révén. Az Alstom tehát összességében ténylegesen a bírság felét, vagyis 24 097 500 eurót fizetne meg. Az Areva T&D SA viselné a fennmaradó felet. Ugyanakkor ezen összeg vonatkozásában az Areva és két volt leányvállalata 20 400 000 euró erejéig egyetemleges adóstársai az Areva T&D SA-nak, így az Areva T&D SA három adóstársától az ezen összegből rájuk eső részösszeg megfizetését követelheti (ami mindegyik esetében 5 100 000 eurónak felel meg), az Areva T&D SA pedig kizárólagosan felel az Alstommal megosztott bírság, és azon bírság közötti 3 697 500 eurónak megfelelő különbségért, amely tekintetében az Areva és a többi korábbi leányvállalat adóstársak. Ebben az esetben az Alstomot terhelő tényleges bírság 24 097 500 euró, az Areva T&D SA tényleges bírsága 8 797 500 euró (vagyis a fennmaradó 3 697 500 euró + 5 100 000 euró), az Areváé és két másik volt leányvállalatáé pedig egyenként 5 100 000 euró.

88 — Ezzel szemben, ha a Bizottság úgy dönt, hogy először az Areva bírságát hajtja be azon összeg erejéig, amelynek tekintetében az Areva T&D SA-val és két másik volt leányvállalatával egyetemlegesen felelős, akkor a következőképpen értelmezem a helyzetet: az Areva 20 400 000 euró összegű bírságot köteles megfizetni, majd követelheti egyetemleges adóstársaitól – adott esetben visszkereset révén – a rájuk eső részösszeg megfizetését (ami mindegyikre nézve 5 100 000 eurónak felel meg),. A Bizottság részére a fennmaradó részt vagyis 27 795 000 euró összeget kellene megfizetni,. Ezt követően az említett összeg az Alstom és az Areva T&D SA között, illetve adott esetben az Areva T&D SA által az Areva részére fizetett 5 100 000 euró egyenlő részekben oszlik meg. Ebben az esetben tehát az Alstomot terhelő tényleges bírság 13 897 500 euró (vagyis a 27 795 000 euró fele) vagy adott esetben 16 447 500 euró (amennyiben az Areva T&D-t terhelő 5 100 000 eurós összeget meg kell osztania), az Areva T&D SA tényleges bírsága 18 997 500 euró (vagyis 13 897 500 + 5 100 000 euró) vagy adott esetben 16 447 500 euró, az Areváé és két másik volt leányvállalatáé pedig továbbra is egyenként 5 100 000 euró.

146. A fentiek összességéből következik, hogy álláspontom szerint az egyetemleges felelősségi szabályok alkalmazását érintő, az Areva és az Alstom közötti *de facto* egyetemleges felelősség létrehozásával összefüggésben a jogbiztonság és a büntetések egyéniesítése elvének megsértését eredményező téves jogalkalmazásra vonatkozó kifogásoknak helyt kell adni azzal, hogy a büntetések egyéniesítésének elvére vonatkozó kifogás a 123. pontban foglaltaknak megfelelően az Areva tekintetében elfogadhatatlan.

3. Az egyetemleges felelősségi szabályok téves, a jogbiztonság és a büntetések egyéniesítése elvének, illetve az EK 7. cikknek a megsértését eredményező alkalmazásáról, valamint az indokolási kötelezettség megsértéséről

a) A felek érvei

i) Az Areva és az Alstom-csoport társaságainak érvei

147. Az Areva harmadik jogalapjának és az Alstom-csoport társaságai negyedik jogalapja első részének, második része utolsó kifogásának, valamint második jogalapja harmadik részének keretében a fellebbezők a bírság megfizetésével összefüggésben az egyetemlegesség fogalmának téves értelmezésére és téves jogalkalmazásra hivatkoznak, amelynek következtében a Törvényszék megsértette a jogbiztonság és a büntetések egyéniesítésének elvét, az EK 7. cikket, valamint az indokolási kötelezettséget.

148. Először, mind az Areva, mind az Alstom-csoport társaságai vitatják a megtámadott ítélet 215. pontjában rögzített, az egyenlő mértékű felelősség szabályát.[89] Egyrészt ez egy új szabály, és jogilag teljesen megalapozatlan, és ilyen szabályra a Törvényszék az általa hivatkozott Aristrain kontra Bizottság ügyben hozott ítéletben[90] sem találhatott példát, mivel az irreleváns. Másrészt az Alstom szerint e szabály jogilag is teljesen téves, mivel az egyetemleges felelősségi mechanizmus csak a hitelező és az adóstársak közötti viszonyokat szabályozza, nem pedig az egyetemleges adóstársak belső viszonyait.[91] A Törvényszék tehát tévesen alkalmazta a jogot azáltal, hogy az egyenlő mértékű felelősség szabályára támaszkodott – noha ez a szabály ellentétes az egyetemleges felelősség uniós jogi fogalmával –, amikor megállapította, hogy a vitatott határozatból minden szankcionált társaság megállapíthatja azt a részösszeget, amelyet az egyetemleges adóstársaival fennálló viszonyában viselnie kell.[92] Ezenkívül a Törvényszék ítéletével megsértette a jogbiztonság és a büntetések egyéniesítésének elvét, mivel a vitatott határozat nem tette lehetővé a szóban forgó társaságok számára, hogy egyértelműen meghatározzák a bírság megoszlásának módját.

149. Másodszor, az Alstom továbbá arra hivatkozik, hogy a Törvényszék tévesen alkalmazta a jogot azáltal, hogy az egyenlő mértékű felelősség szabályára támaszkodott, amikor megállapította, hogy a Bizottság nem ruházta át a nemzeti bíróságra vagy a választottbíróságra a bírság megfizetéséhez való hozzájárulásuk meghatározására vonatkozó hatáskört.[93] Az ügy körülményeinek és a vállalkozás jellemzőinek figyelembevételével a Bizottság feladata az egyes adóstársakra eső részösszegek meghatározása. Amennyiben – mint a jelen ügyben is – a Bizottság elmulasztja ennek meghatározását, ezzel az EK 7. cikket megsértve hallgatólagosan átruházza e hatáskört egy harmadik személyre, vagyis a nemzeti bíróságra vagy a választottbíróságra, noha ezek e tekintetben nem rendelkeznek hatáskörrel.

89 — Lásd a jelen indítvány 100. pontját.

90 — A C-196/99. P. sz. ügyben 2003. október 2-án hozott ítélet (EBHT 2003., I-11005. o.).

91 — Az Areva ezzel szemben azt állítja, hogy osztja a Törvényszéknek a megtámadott ítélet 214. pontjában kifejtett álláspontját, amely szerint az egyetemleges felelősség nem csak a hitelező és az egyetemleges adóstársak közötti viszonyt, hanem az egyetemleges adóstársak egymás közötti viszonyát is szabályozza.

92 — A megtámadott ítélet 226. pontja.

93 — Uo.

150. Harmadszor, a fellebbezők arra hivatkoznak, hogy a Törvényszék a jogbiztonság elvének megsértésére és a bizottsági hatáskörök jogellenes átruházására vonatkozó érvek elutasításának e szabályon alapuló téves indokolásával [94] a vitatott határozat tartalmát a Bizottság szándékával ellentétesen módosította, és ezáltal megsértette indokolási kötelezettségét, amennyiben a Bizottság értékelését a saját értékelésével helyettesítette. A vitatott határozat ugyanis egyáltalán nem utal ilyen szabályra. Ezzel szemben a Bizottság a Törvényszék előtt a vitatott határozat ellentétes értelmezését tartotta fenn.

151. Ezenkívül az Alstom-csoport társaságai cáfolják a Bizottság hatáskörének jogellenes átruházására vonatkozó jogalap elfogadhatóságával kapcsolatos kifogást. Nem új jogalapról van szó, mivel az Alstom a Törvényszék előtt erre az érvre már hivatkozott. Mindenesetre e jogalap szervesen kapcsolódik a büntetések egyéniesítésére vonatkozó jogalaphoz. Továbbá az indokolás Bizottság által kért megváltoztatását is ellenzik, és a megtámadott ítélet megsemmisítését kérik.

ii) A Bizottság érvei

152. A Bizottság ugyan úgy véli, hogy az Areva és az Alstom-csoport társaságai által előterjesztett kifogásokat el kell utasítani, mindazonáltal egyetért egyes általuk hivatkozott pontokkal, és e tekintetben a Bíróságtól az indokolás megváltoztatását kéri. A Bizottság különösen azt az álláspontot osztja, amely szerint a fent hivatkozott Aristrain kontra Bizottság ügyben hozott ítélet a jelen ügyben irreleváns. Éppen ellenkezőleg, a Bizottság úgy véli, hogy az Alstom által hivatkozott, a Bizottság szankcionálási hatáskörének állítólagos jogellenes átruházására vonatkozó érv elfogadhatatlan, mivel olyan új érvről van szó, amelyre az Alstom a Törvényszék előtt nem hivatkozott.

153. A Bizottság arra hivatkozik érdemben, hogy a fellebbezők érvelése azon a téves előfeltevésen alapul, amely szerint a Bizottság jogellenesen ruházta át a hatáskörét, amikor a vitatott határozatban nem szabályozta az adóstársak közötti belső viszonyokat, és különösen egyetemleges felelősségük részarányait. Ez az érvelés mindenekelőtt következetlen. Ha ugyanis az Areva és az Alstom úgy vélik, hogy kizárólag a Bizottság rendelkezik hatáskörrel az adóstársak viszonyának szabályozására, akkor nem érthető, hogy miért rendezték maguk ezt a kérdést szerződésben. Ezenkívül fellebbezéseikben az Areva és az Alstom-csoport társaságai elfogadták, hogy a hozzájárulás kérdését a nemzeti bíróságok vagy választottbíróságok rendezhetik, ami kizárja a Bizottság állítólagosan kizárólagos hatáskörének bármilyen jogellenes átruházását. Mindenesetre, ellentétben azzal, amire a Törvényszék a megtámadott ítéletben [95] következtetni enged, a Bizottság semmilyen hatáskörrel nem rendelkezett az adóstársakra eső részarányok meghatározására, így nem kerülhetett sor ennek a hatáskörnek a jogellenes átruházására sem, és abból a tényből, sem vonható le az a következtetés, hogy az adóstársakat a felelősség egyenlő részekben terhelné, hogy az egyetemleges bírságot kiszabó határozat nem rendelkezik e részarányokról.

154. Végül, a megtámadott ítélet 213–215., illetve 222., 236. és 257. pontjait illetően – amelyek az egyetemleges felelősség részarányára utalnak – a Bizottság úgy véli, hogy e pontokban a Törvényszék több tekintetben is tévesen alkalmazta a jogot, és a Bíróságnak ezt az indokolást egy új indokolással kell helyettesítenie. A Bizottság úgy véli, hogy a Törvényszék figyelmen kívül hagyja azokat a korlátokat, amelyeket az 1/2003 rendelet 23. cikke és előírt jogok és kötelezettségek tekintetében a Bizottságra ruház, illetve vele szemben megállapít, és ezáltal megsérti a tagállamok jogrendjét, valamint a felek szerződési szabadságát. A bírságok kiszabására vonatkozó hatásköre csak a külső, vagyis a Bizottság és a bírság megfizetésére köteles vállalkozás – a határozat címzettje – közötti viszonyra vonatkozik. Az a puszta tény, hogy külső viszonyukban az egyetemlegesen felelős adóstársak meghatározása bizonyos joghatásokat vált ki, nem alapozhatja meg a Bizottság arra irányuló kötelezettségét, hogy meghatározza azok felelősségének részarányát belső viszonyaikban.

94 — Uo., 210–218. és 236. pont.

95 — Többek között annak 215. és 229. pontjában.

b) Elemzés

155. Először is, az egyenlő mértékű felelősség szabályát illetően, amelyre a Törvényszék a megtámadott ítélet 215. pontjában hivatkozik, és amelyre a fenti 100. pontban utaltam, a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyre vonatkozó indítványom 88. és 89. pontjában kifejtettem kételyeimet a Törvényszék által létrehozott ilyen szabály relevanciáját illetően.

156. E szabály ugyanis, amelyet úgy tűnik, hogy a Törvényszék az egyes tagállamok szabályozásában előírt magánjogi egyetemleges kötelezettség jogi rendszeréből vett át,[96] álláspontom szerint nem egyeztethető össze a személyes felelősség és a büntetések egyéniesítése elveivel, mivel egyfajta vélelmet állít fel a bírság megfizetésére egyetemlegesen kötelezett adóstársak közötti egyenlő felelősséggel kapcsolatosan a vállalkozás egységes magatartásában való azon részvételük tekintetében, amely nem feltétlenül egyezik meg minden érintett személy esetében.

157. Másrészt álláspontom szerint e szabály nélkülöz minden jogi, de legalábbis megfelelő elvi alapot is. A fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyre vonatkozó indítványom 88. pontjában megjegyeztem, hogy véleményem szerint egy olyan szabály megalapozása érdekében, mint az egyenlő mértékű felelősség Törvényszék által megállapított szabálya, nem elegendő általános jelleggel hivatkozni a magánjogi egyetemleges kötelezettség jogi rendszerére minden más, azon indokokra vonatkozó magyarázat nélkül, amelyek miatt egy ilyen rendszerre alapított elv alkalmazható a versenyjogban, noha az azon személyeket terhelő fizetési kötelezettség, akikkel szemben a Bizottság egyetemlegesen megfizetendő bírságokat állapított meg a kvázi büntetőjogi jellegű versenyjog megsértése miatt,[97] eltér a magánjogi kötelezettség adóstársait terhelő kötelezettségtől.

158. A fent hivatkozott indítványomban ezenkívül megjegyeztem, hogy nehézséget okoz számomra a fent hivatkozott Aristrain kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 100. és 101. pontjára történő, a megtámadott ítélet 215. pontjában foglalt hivatkozás relevanciájának elismerése. A Bíróság ugyanis ezen ítéletében nem ismerte el a Törvényszék által a megtámadott ítéletben megállapított elvet. Ehelyett azt kifogásolta, hogy a Törvényszék nem szankcionálta azon bizottsági határozat indokolásának hiányát, amelyben az anélkül kötelezett egy társaságot bírság fizetésére egy hozzá tartozó társaság magatartása miatt, hogy bizonyítást nyert volna a közöttük fennálló gazdasági egység megléte. Ebben az ügyben tehát még több személy bírság megfizetésére való egyetemleges kötelezéséről sem volt szó.[98]

159. Ebből következik, hogy a Törvényszék a jogbiztonság elvének sérelmére vonatkozó jogalapok és kifogások elutasításához nem támaszkodhat e szabályra, a megtámadott ítélet 215. pontjában megállapítva, hogy minden olyan társaság, amellyel szemben egyetemlegesen megfizetendő bírságot szabnak ki, egyértelműen megismerheti a bírság összegének rá eső részét.

96 — Lásd e tekintetben konkrétabban a fent hivatkozott Siemens Österreich és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 155. pontját. Ezen ítélettel szemben – amely ugyanazon vitatott határozatra vonatkozik, és a Törvényszék ugyanazon a napon hozta, mint a megtámadott ítéletet – a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyen nyújtottak be fellebbezést. Amint a fenti 2. pontban jeleztem, ebben az ügyben a jelen indítvánnyal párhuzamosan ismertetem indítványomat.

97 — Lásd Kokott főtanácsnok C-681/11. sz., Schenker & Co. és társai ügyben 2013. február 28-án ismertetett indítványának (2013. június 18-án hozott ítélet) 40. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

98 — Lásd a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyre vonatkozó indítványom 89. és 93. pontját. Azt a körülményt, hogy nem volt szó egyetemleges kötelezésről, egyébként a Törvényszék T-156/94. sz., Aristrain kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének (EBHT 1999., II-645. o.) 67. pontja is megerősíti.

160. E tekintetben még arra is rá kell mutatni – amint azt a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyre vonatkozó indítványom 85. és 86. pontjában jeleztem –, hogy amennyiben a gazdasági egység a Bizottság határozatának elfogadásakor a jogsértés elkövetésekor fennálló formájában már nem létezik, és ha a Bizottság mérlegelési mozgásterében úgy dönt, hogy egyetemleges kötelezettséget állapít meg olyan jogi személyekkel szemben, amelyek már nem alkotnak ilyen gazdasági egységet, a büntetések egyéniesítésének elve a jogbiztonsággal kapcsolatos követelményeket támaszt a szankció e jogalanyok belső viszonyaiban történő meghatározását illetően.

161. Ugyanis, bár e jogalanyok kifelé, a Bizottság irányában továbbra is felelősek a vállalkozás által elkövetett jogsértés miatt kiszabott bírság teljes összegének megfizetéséért, ám mivel a határozat elfogadásának időpontjában már nem alkotnak gazdasági egységet, képesnek kell lenniük arra, hogy megismerjék az általuk belső, azon egyetemes adóstársaikkal fennálló viszonyukban viselendő részt, amelyekkel már nem áll fenn olyan megfelelő gazdasági, szervezeti vagy jogi kapcsolatuk, amely igazolná a gazdasági egységnek való minősítésüket.

162. Ebből következik, hogy amennyiben a Bizottság mérlegelési mozgástere keretében [99] úgy dönt, hogy egyetemleges felelősséget állapít meg olyan jogalanyok tekintetében, amelyek a jogsértés elkövetésének időpontjában gazdasági egységet alkottak, de a határozat elfogadásának időpontjában már nem képezik ugyanazon gazdasági egység részét, az említett intézmény nem vonhatja ki magát az arra irányuló kötelezettség alól, hogy megállapítsa a bírság azon részét, amelyet azon jogalany köteles viselni a többi adóstársasával fennálló belső viszonyokban, amely már nem rendelkezik a gazdasági egységhez való tartozását igazoló kapcsolatokkal.

163. E tekintetben arra is rá kell mutatni, hogy bár a felek szerződési szabadságuk körében a magánjogi jogviszonyaikban vitathatatlanul szabadon alakítják azt, hogy mely személy viseli a bírság mely részét, ezzel szemben az egyes elmarasztalt jogi személyeket terhelő felelősség arányát nem határozhatják meg szabadon, és így nem rögzíthetik a bírság rájuk eső részarányát sem, mivel ennek meghatározása szankció jellegénél fogva a versenyjog körébe tartozik. Ebben az értelemben osztom a Törvényszék véleményét, és úgy értelmezem a megtámadott ítélet 214. pontját, amelyben az megerősítette, hogy a felek nem állapodhatnak meg szabadon abban, hogy milyen módon osztják meg egymás között a velük szemben kiszabott bírság összegét. Ennélfogva a Bizottság által hivatkozott azon tény, amely szerint az egyetemleges adóstársak szabadon oszthatják meg egymás között a bírság összegét, még ha ez magánjogi jogviszonyaik keretében igaz is, mindazonáltal nem változtathat azon a jogbiztonság elvéből eredő követelményen, hogy minden érintettnek pontosan és egyértelműen kell ismernie a bizottsági határozat által vele szemben meghatározott kötelezettségek terjedelmét.

164. E megfontolások tükrében úgy vélem, hogy meg kell állapítani, hogy a Törvényszék a megtámadott ítélet 214–218., 222. és 236. pontjában tévesen alkalmazta a jogot, amikor az egyenlő mértékű felelősség szabályára támaszkodva elutasította az előtte a fellebbezők által hivatkozott érveket.

165. Másodszor az Alstom arra vonatkozó kifogását illetően a Törvényszék tévesen alkalmazta a jogot, amikor megállapította, hogy a Bizottság nem ruházott a nemzeti bíróságra vagy a választottbíróságra az egyetemleges adóstársak bírság megfizetéséhez való hozzájárulásának meghatározására irányuló hatáskört, először el kell utasítani a Bizottság által hivatkozott elfogadhatatlansági kifogást, amely szerint egy elfogadhatatlan, új jogalapról van szó.

99 — Lásd a jelen indítvány 81. lábjegyzetében hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

166. E tekintetben, amint az az ítélkezési gyakorlatból kitűnik, mivel bármely félnek rendelkeznie kell azzal a lehetőséggel, hogy a neki sérelmet okozó ítélet minden jogalapját vitassa, amennyiben a Törvényszék két ügyet egyesített, és egy ítéletet hozott, amely az eljárás felei által a Törvényszék előtt előadott jogalapok összességére válaszol, illetve, hogy vitassa a csak a másik egyesített ügy felperese által a Törvényszék előtt előadott jogalapokra vonatkozó érveléseket, amennyiben ezek számára sérelmet okoznak.[100]

167. Márpedig nem vitatott, hogy az Areva és korábbi leányvállalatai a Törvényszék előtt hivatkoztak erre a jogalapra, amely arra a megtámadott ítélet 232–237. pontjában válaszolt. Ilyen körülmények között, az Areva által az Alstom részére átruházott három volt leányvállalatot illetően e jogalap nem minősül új jogalapnak. Az Alstom esetében – mivel nem vitatott, hogy a Törvényszék ezen érvelése számára sérelmet okoz – meg kell állapítani, hogy annak a fellebbezés keretében való vitatása szintén elfogadható.

168. A kérdés érdemét tekintve emlékeztetni kell arra, hogy a hatáskör-átruházás elvének[101] megfelelően az Unió kizárólag a tagállamok által a Szerződésekben ráruházott hatáskörök határain belül jár el a Szerződésekben foglalt célkitűzések megvalósítása érdekében. Minden olyan hatáskör, amelyet a Szerződések nem ruháztak át az Unióra, a tagállamoknál marad. Ezenkívül az EUSZ 13. cikk (2) bekezdése (korábban az EK 7. cikk (1) bekezdésének második mondata) szerint az egyes intézmények a Szerződésekben rájuk ruházott hatáskörök határain belül, az ott meghatározott eljárások, feltételek és célok szerint járnak el.

169. Márpedig, amint azt már a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyre vonatkozó indítványom 48. és azt követő pontjaiban – amelyekre most utalok – részletesen kifejtettem, úgy vélem, hogy tagadhatatlan, a Bizottság a versenyszabályok megsértése esetén szankciók kiszabására vonatkozó hatásköre keretében fennálló, a bírság adóstársak közötti megoszlásának meghatározására vonatkozó jogkörrel rendelkezik, amennyiben ez szükségesnek mutatkozik az e hatáskörhöz kapcsolódó cél, vagyis az említett szabályokban megállapított tilalmak betartásának biztosítása érdekében. Ezzel szemben bizonyos olyan esetekben, mint amelyeket a fenti 160–162. pontban említettem, az egyetemlegesen kötelezett adóstársakra eső részarány Bizottság általi meghatározása válik szükségessé.

170. A jelen ügyben, mivel a Bizottság úgy döntött, hogy egyetemleges felelősséget állapít meg két olyan társaság, vagyis az Alstom és az Areva T&D SA vonatkozásában, amelyek a határozat elfogadásának időpontjában már nem alkottak gazdasági egységet, álláspontom szerint köteles volt megállapítani a bírság rájuk eső részarányát.

171. Ebből következik, hogy a Törvényszék tévesen alkalmazta a jogot, amikor a megtámadott ítélet 236. és 237. pontjában elutasította az EK 7. cikk megsértésére vonatkozó jogalapokat és kifogásokat, megállapítva, hogy azok téves előfeltevésen alapulnak, mivel a jelen ügyben a Bizottság a vitatott határozatban meghatározta az Areva T&D SA, illetve az Alstom az érintett vállalkozásnak a jogsértésben az 1992. december 7. és 2004. január 8. közötti időszakban való részvétele miatti felelősségben való részét, és következésképpen azon bírság összegének rájuk eső részét, amelynek megfizetésére egyetemlegesen kötelezettek a Bizottsággal szemben.

172. Harmadszor úgy vélem, az indokolási kötelezettség megsértésére vonatkozó kifogás elfogadhatatlan. A jogbiztonságra és a hatáskör jogellenes átruházására vonatkozó jogalapok a megtámadott ítélet 214. és 216. pontjában, illetve 236. pontjában szereplő elutasításának indokolásával ugyanis a Törvényszék pusztán jogi minősítést végzett azzal, hogy az általa értelmezett módon

100 — Lásd a fent hivatkozott Team Relocations és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 34. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

101 — Ez az elv az EUSZ 5. cikk (2) bekezdésében található.

alkalmazta az egyetemleges felelősségi szabályokat. Függetlenül attól a körülménytől, hogy nem osztom ezt az értelmezést, úgy vélem, hogy a jogszerűség felülvizsgálata körében a Törvényszék teljes mértékben jogosult ilyen jogi megfontolásokra. Nem lehet tehát azt állítani, hogy a Törvényszék jogellenesen a sajátjával helyettesítette volna a vitatott határozat indokolását.

173. Végül a Bizottságnak az indokolás megváltoztatására irányuló kérelmét – amellyel vitatja az egyetemleges adóstársak belső viszonyainak meghatározására vonatkozó hatáskörét – a fenti 160–163., illetve 169. pontban szereplő megfontolások tükrében el kell utasítani. Mivel e kérelem lényegében megegyezik a Bizottság által a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyben előterjesztett első és harmadik fellebbezési jogalapban ismertetett érvekkel, az alaposabb mérlegelés kapcsán e jogalapoknak az említett ügyre vonatkozó indítványom 42–91. pontjában szereplő elemzésére hivatkozom.

4. Az egyetemleges felelősségi szabályok alkalmazására vonatkozó jogalapokkal és kifogásokkal kapcsolatos következtetés

174. Következésképpen a fentiek összességéből az következik, hogy az Areva második és harmadik jogalapjának, valamint az Alstom-csoport társaságai negyedik jogalapjának helyt kell adni, és ennélfogva a megtámadott ítélet rendelkező része 3. pontjának második francia bekezdésében szereplő bírságot törölni kell.

E – *Az Areva negyedik, az arányosság és az egyenlő bánásmód elveinek alkalmazását érintő téves jogalkalmazásra alapított jogalapjáról*

175. Negyedik jogalapjával az Areva arra hivatkozik, hogy a Törvényszék tévesen alkalmazta a jogot, amikor nem gyakorolta korlátlan felülvizsgálati jogkörét annak orvoslása érdekében, hogy a Bizottság a vele szemben egyetemlegesen kiszabott bírság révén megsértette az arányosság és az egyenlő bánásmód elvét.

176. Az Areva rámutat először arra, hogy a Bizottság egy négy hónapig tartó jogsértés miatt kötelezte arra, hogy egyetemlegesen fizessen meg egy olyan összeget, amely körülbelül a fele annak az összegnek, amelyet az Alstom köteles egyetemlegesen megfizetni egy tizenkét évig tartó jogsértés után, illetve körülbelül a kétszerese annak az összegnek, amelyeket kizárólag az Alstomnak kell megfizetnie a kartellben való négy év időtartamú közvetlen részvétele miatt. A bírságösszegek közötti ilyen különbség ellentétes az arányosság elvével. Másodszor, a Törvényszék megsértette az egyenlő bánásmód elvét, mivel helybenhagyta a vitatott határozatot, amely sokkal szigorúbban szankcionálta az Arevát, mint az Alstomot, noha az Alstom a kartell egyik alapító társasága volt, valamint az Alstom kartellben való részvételének időtartama 47-szer hosszabb volt az Areva részvételének időtartamánál, és az Alstom forgalma meghaladta az Areváét.

177. Ennek megfelelően korlátlan felülvizsgálati jogkörének gyakorlása során a Törvényszéknek értékelnie kellett volna, hogy az Arevával szemben kiszabott bírság összege arányos-e a jogsértés súlyához és időtartamához képest, valamint hogy az megfelel-e az egyenlő bánásmód elvének. Ezen elvek alkalmazásával csökkentenie kellett volna azon bírság összegét, amely vonatkozásában a Bizottság az Areva egyetemleges felelősségét megállapította.

178. Mindenekelőtt a Bizottság által e jogalap tekintetében hivatkozott elfogadhatatlansági kifogásokat kell elemezni.

179. A Bizottság először arra hivatkozik, hogy e jogalap elfogadhatatlan, mivel fellebbezésében az Areva nem jelölte meg, hogy álláspontja szerint a megtámadott ítélet mely pontjait érinti a téves jogalkalmazás. E tekintetben rámutatok, hogy bár a Bíróság új eljárási szabályzata 169. cikkének (2) bekezdése azt írja elő, hogy a felhozott jogalapoknak és jogi érveknek pontosan meg kell jelölniük a Törvényszék határozatában szereplő indokolás vitatott részeit, e követelmény a jelen ügyben alkalmazandó korábbi eljárási szabályzatban formálisan nem szerepelt.[102] Vitathatatlan, hogy már az új eljárási szabályzat hatálybalépése előtt az volt az állandó ítélkezési gyakorlat, hogy a Bíróság alapokmánya 58. cikkének és régi eljárási szabályzata 112. cikke 1. §-a c) pontjának megfelelően a fellebbezésben pontosan meg kell jelölni a hatályon kívül helyezni kért ítélet kifogásolt részeit, valamint a kérelmet konkrétan alátámasztó jogi érveket.[103]

180. Ugyanakkor a jelen ügyben meg kell állapítani, hogy az Areva lényegében azt vitatja, hogy a Törvényszék nem gyakorolta korlátlan felülvizsgálati jogkörét. Márpedig egy mulasztásra vonatkozó kifogás tekintetében értelemszerűen nincsenek olyan pontok az ítéletben, amelyhez e kifogás kapcsolható, vagy amely rögzíti e mulasztást. Ezenkívül az Areva olyan jogi érveket jelöl meg, amelyek kifejezetten alátámasztják kérelmét, mégpedig a Bizottság részéről az arányosság és az egyenlő bánásmód elveinek állítólagos megsértését érintő téves jogalkalmazást.

181. Ilyen körülmények között úgy vélem, hogy nem lehet elfogadhatatlannak nyilvánítani az Areva negyedik jogalapját azzal az indokkal, hogy nem jelölte meg a megtámadott ítélet azon pontjait, amelyekben álláspontja szerint a Törvényszék tévesen alkalmazta a jogot.

182. Másodszor, a Bizottság úgy véli, hogy e jogalap elfogadhatatlan, egyrészt, mint egy olyan új jogalap, amelyre a Törvényszék előtt nem hivatkoztak, másrészt pedig, mivel azzal azt kérik a Bíróságtól, hogy vizsgálja felül a bírság Törvényszék által megváltoztatott összegét, amire nincs hatásköre.

183. E tekintetben először emlékeztetni kell arra, hogy a fenti 112. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat szerint, mivel a fellebbezés nem módosíthatja a Törvényszék előtt folyt jogvita tárgyát, a fél nem hivatkozhat először a Bíróság előtt egy olyan jogalapra, amelyre a Törvényszék előtt már hivatkozhatott volna, de azt nem tette meg.

184. Ezenkívül, bár – amint azt a fenti 122. pontban említettem – az ítélkezési gyakorlat szerint a fellebbező olyan fellebbezést terjeszthet elő, amelyben a Bíróság előtt a megtámadott ítéletből következő olyan jogalapokra hivatkozik, amelyek az előbbi jogi megalapozottságának kifogásolását célozzák,[104] ugyanakkor az állandó ítélkezési gyakorlat értelmében a fellebbezési szakaszban a Bíróság a bírság arányosságának kérdése tekintetében nem helyettesíti méltányossági okokból a Törvényszék értékelését a saját értékelésével, hanem annak vizsgálatára szorítkozik, hogy a Törvényszék a korlátlan felülvizsgálati jogkörének gyakorlása során követett-e el nyilvánvaló hibákat, például mert nem vette figyelembe az összes releváns szempontot.[105] A Törvényszék általi, a bírság nem megfelelő összege miatti téves jogalkalmazást a fellebbezési eljárásban csak kivételesen lehetne megállapítani, mégpedig akkor, ha „a szankció mértéke nem csupán nem megfelelő, hanem oly mértékben eltúlzott, hogy az már aránytalan”[106].

102 — Lásd a jelen indítvány 49. pontját.

103 — Lásd a C-202/07. P. sz., France Télécom kontra Bizottság ügyben 2009. április 2-án hozott ítélet (EBHT 2009., I-2369. o.) 55. pontját, valamint a C-404/11. P. sz., Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben 2012. február 2-án hozott végzés 15. pontját.

104 — Lásd a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyre vonatkozó indítványom 139. és 140. pontját, valamint a fent hivatkozott Stadtwerke Schwäbisch Hall és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 17. pontját. Az Arevától eltérően az említett indítvány tárgyát képező C-232/11. P. sz. ügyben a Reyrolle egy arra vonatkozó jogalapra hivatkozott, hogy maga a Törvényszék sértette meg az említett elveket a bírság összegének korlátlan felülvizsgálati jogkörében végzett megváltoztatása során.

105 — Lásd Kokott főtanácsnok fent hivatkozott Schindler Holding és társai kontra Bizottság ügyre vonatkozó indítványának 222. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

106 — Lásd ebben az értelemben a C-89/11. P. sz., E.ON Energie kontra Bizottság ügyben 2012. november 22-én hozott ítélet 126. pontját, valamint a C-70/12. P. sz., Quinn Barlo és társai kontra Bizottság ügyben 2013. május 30-án hozott ítélet 57. pontját.

185. Ezenkívül a Bíróság ítélkezési gyakorlatából az következik, hogy a korlátlan felülvizsgálati jogkörnek a bírságok összegének meghatározása során való gyakorlása nem okozhat megkülönböztetést azok között a vállalkozások között, amelyek részt vettek az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésével ellentétes megállapodásban. [107]

186. A jelen ügyben az Areva fellebbezésében a Törvényszék téves jogalkalmazására hivatkozik, amennyiben az nem *orvosolta* korlátlan felülvizsgálati jogkörének gyakorlása során az arányosság és az egyenlő bánásmódnak a Bizottság által, a vele szemben egyetemlegesen kiszabott bírság vonatkozásában történő megsértését.

187. Márpedig a Bíróság már kimondta, hogy a bizottsági határozattal kiszabott bírság esetleges aránytalanságát – mivel az nem képezhet imperatív jogalapot – a Törvényszék hivatalból nem vizsgálja. A Törvényszék tehát csak abban az esetben dönt a bírság ilyen jellegére vonatkozó jogalapról, ha azt a felperes előtte felhozta. [108] Ugyanezek a megfontolások alkalmazandók az egyenlő bánásmód elvének megsértésére alapított jogalapra. [109]

188. A Bíróság ezenkívül hangsúlyozta, hogy bár a korlátlan felülvizsgálati jogkör felruházza a bíróságot arra, hogy a szankció jogszerűségének egyszerű felülvizsgálatán túl a Bizottság értékelését a sajátjával helyettesítse, és következésképpen kiszabott bírságot vagy kényszerítő bírságot törölje, csökkentse vagy növelje, ám egyrészt e jogkör gyakorlása nem egyezik meg a hivatalból való felülvizsgálattal, másrészt pedig az uniós bíróságok előtti eljárás kontradiktórius. Ennek megfelelően a közrenden alapuló jogalapok kivételével, amelyeket – úgymint a megtámadott határozat indokolásának hiányát – a bíróságnak hivatalból kell megvizsgálnia, a felperesnek kell felhoznia a megtámadott határozattal szembeni jogalapokat, és neki kell bizonyítékokat előterjesztenie e jogalapok alátámasztása érdekében. [110]

189. Márpedig a jelen ügyben meg kell állapítani, hogy a Törvényszék előtt az Areva nem hivatkozott az arányosság és az egyenlő bánásmód elvének megsértésén alapuló olyan jogalapra, amelyben arra hivatkozott volna, hogy a vele szemben kiszabott bírság ezen elvek megsértése folytán jogellenes. Vitathatatlan, hogy a Törvényszék előtt hivatkozott az egyenlő bánásmód és az arányosság elvének megsértésére. Ugyanakkor e kifogások egy teljesen eltérő kérdésre, mégpedig az Alstom és az Areva T&D SA társaság egyetemleges kötelezésére vonatkoztak, nem pedig az Arevával szemben kiszabott bírság összegének állítólagos jogellenességére.

190. Ennek megfelelően a fenti 187. és 188. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlat alapján, mivel az Areva a Törvényszék előtt nem hivatkozott olyan értelemben, mint a Bíróság előtt arra, hogy a Bizottság megsértette az arányosság és az egyenlő bánásmód elvét, a fellebbezési eljárásban nem kifogásolhatja, hogy az tévesen alkalmazta a jogot, amikor nem tárt fel hivatalból, akár korlátlan felülvizsgálati jogkörében egy ilyen jogsértést. Ilyen körülmények között az Areva negyedik jogalapját – álláspontom – szerint mint megalapozatlant el kell utasítani.

191. Az Areva azon érvét illetően, amely szerint e jogalap mindenképpen elfogadható, mivel a jelen eljárásban való előterjesztését a kereset és a fellebbezés benyújtása között bekövetkezett új ténybeli körülmény, mégpedig az Areva T&D SA Alstomnak való átadása igazolja, rámutatok, hogy mind az eljárási szabályzat fenti 75. pontban hivatkozott 42. cikkének 2. §-ából, mind pedig az ítélkezési

107 — Lásd a C-441/11. P. sz., Bizottság kontra Verhuizingen Coppens ügyben 2012. december 6-án hozott ítélet 80. pontját, valamint a fent hivatkozott Quinn Barlo és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 46. pontját.

108 — Lásd ebben az értelemben a C-276/11. P. sz., Viega kontra Bizottság ügyben 2013. március 14-én hozott ítélet 57. pontját.

109 — Lásd ebben az értelemben a C-279/95. P. sz., Langnese-Iglo kontra Bizottság ügyben 1998. október 1-jén hozott ítélet (EBHT 1998., I-5609. o.) 53–55. pontját, valamint a Törvényszék T-92/00. és T-103/00. sz., Diputación Foral de Álava és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2002. március 6-án hozott ítéletének (EBHT 2002., II-1385. o.) 90. pontját.

110 — Lásd a C-272/09. P. sz., KME és társai kontra Bizottság ügyben 2011. december 8-án hozott ítélet (EBHT 2011., I-12789. o.) 103. és 104. pontját.

gyakorlatból [111] kitűnik, hogy annak érdekében, hogy egy új jogalap új ténybeli helyzet bekövetkezése folytán elfogadható legyen, annak ebből az új ténybeli helyzetből kell „származnia”. Márpedig meg kell állapítani, hogy az, hogy az Areva 2010-ben átruházta az Areva T&D SA-t az Alstomra, semmilyen hatással nem lehet a bírság állítólagosan aránytalan jellegére vagy az állítólagos hátrányos megkülönböztetésre, és ezáltal az Areva arra irányuló lehetőségére, hogy első fokon az arányosság és az egyenlő bánásmód elvének megsértésére vonatkozó jogalapra hivatkozzon. Ilyen körülmények között egy ilyen új jogalap nem az említett átruházásból „származik”, amelyre tehát nem lehet hivatkozni a jogalap elfogadhatóságának alátámasztása érdekében.

192. Végül, amennyiben az Areva által hivatkozott érvek úgy értelmezhetők, hogy a vele szemben kiszabott bírság összege megfelelő jellegének az Areva jogsértésben való részvételének nagyon rövid időtartama miatti újabb értékelésére irányul, rámutatok, hogy az a körülmény, hogy az Areva részvétele a kartellben nagyon rövid volt – amint az jellegéből következik, illetve amint az a bírság számításában, különösen pedig a kiindulási összeg meghatározásában tükröződik –, semmilyen módon nem hat ki a jogsértés súlyára. Az a körülmény, hogy az Areva kartellben való részvételének tartama igen rövid volt, tükröződött abban, hogy a Bizottság e kiindulási összeget nem növelte a jogsértés időtartama alapján. Ebből következik, hogy a jelen ügyben semmi sem utal arra, hogy a Törvényszék által megállapított bírság összege olyan eltúlzott lenne, hogy az már aránytalan. Ilyen esetben a Bíróságnak nincs hatásköre arra, hogy saját értékelésével helyettesítse a Törvényszék értékelését. [112]

193. Következésképpen álláspontom szerint az Areva negyedik jogalapját – még ha az előző pontban szereplő módon értelmezzük is – a Bíróság fenti 184. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlatának megfelelően mint elfogadhatatlant el kell utasítani. [113]

F – *Az Alstom-csoport társaságainak a hatékony jogorvoslathoz való jog megsértésére alapított ötödik jogalapjáról*

194. Az Alstom-csoport társaságai ötödik jogalapjukban arra hivatkoznak, hogy a megtámadott ítélet 223–230. pontjában a Törvényszék tévedett a hatékony jogorvoslathoz való jog megsértésére alapított jogalap terjedelmét illetően, és ezért nem válaszolt az előtte felhozott jogalapra. A megtámadott ítéletben a Törvényszék a bírósági felülvizsgálattal kapcsolatos követelményre, és konkrétabban arra összpontosított, hogy az Alstom és az Areva T&D SA valóban jogosultak voltak arra, hogy a határozat bírósági felülvizsgálatát kérjék, és ténylegesen éljenek jogorvoslati jogukkal, noha valójában a Törvényszék előtt hivatkozott jogalap a kereset előterjesztésére vonatkozó szabad választásra vonatkozott, ugyanis azt korlátozta az Alstom és az Areva T&D SA egyetemleges marasztalása, mivel eljárási síkon összekapcsolta jogi helyzetüket.

195. E tekintetben a megtámadott ítélet 223–230. pontjának értelmezéséből kitűnik, hogy a Törvényszék egyáltalán nem tévedett az Alstom érvelésének terjedelmét illetően, és ténylegesen válaszolt az előtte felhozott jogalapra.

196. Az említett ítéletben ugyanis a Törvényszék – miután a 224–227. pontban emlékeztetett a releváns ítélkezési gyakorlatra – megalapozottan ítélte úgy, hogy az Alstom és az Areva T&D SA Bizottság általi egyetemleges elmarasztalása nem sértette mindkét társaság, mint a vitatott határozat címzettjének azon jogát, hogy az uniós jog által biztosított jogorvoslattal ténylegesen élve e határozatot bírósági felülvizsgálatra terjesszék elő.

111 — Lásd ebben az értelemben a C-238/99. P., C-244/99. P., C-245/99. P., C-247/99. P., C-250/99. P., C-252/99. P. és C-254/99. P. sz., Limburgse Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2002. október 15-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-8375. o.) 369–378. pontját és különösen 371. pontját, valamint Kokott főtanácsnok C-6/04. sz., Bizottság kontra Egyesült Királyság ügyben 2005. június 9-én ismertetett indítványának (2005. október 20-án hozott ítélet, EBHT 2005., I-9017. o.) 96. pontját.

112 — A fent hivatkozott Quinn Barlo és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 60. pontja.

113 — Uo.

197. Az a körülmény, amely szerint, ha az Areva T&D SA keresetet terjesztett volna elő, akkor az Alstom a bírság teljes összege megfizetésének elkerülése érdekében kénytelen lett volna hasonlóképpen eljárni, és *vice versa*, valójában csak az egyetemleges bírság kiszabásának automatikus következménye, amit az Alstom és az Areva T&D SA vonatkozásában a jelen ügyben a fenti 41. pontban kifejtett okok igazoltak. E következmény vitathatatlanul hatással van a különböző egyetemleges adóstársak stratégiájára, de nem vonja magával a hatékony jogorvoslathoz való jog megsértését.

198. Minden adóstárs megőrzi ugyanis a jogot és a lehetőséget a keresete benyújtására, amit egyébként az Alstom és az Areva T&D SA meg is tett. Vitathatatlan, hogy amennyiben az egyetemleges adóstárs nem nyújt be keresetet, szembesül annak kockázatával, hogy ki kell fizetnie a bírság egészét, még akkor is, ha a Törvényszék egy másik adóstárs által benyújtott keresetet követően megsemmisíti az egyetemleges bírságot kiszabó határozatot. Az ítélkezési gyakorlatból ugyanis kitűnik egyrészt, hogy ha a határozat egyik címzettje úgy dönt, hogy megsemmisítés iránti keresetet nyújt be, az uniós bíróság elé csak a határozat e címzettet érintő elemeit vizsgálja, és a eljárást nem indító címzetteket érintő egyéb elemek nem képezik azon jogvita tárgyát, amelynek eldöntésére az említett bíróságot felkérik, másrészt pedigennek következtében egy megsemmisítő ítélet valamely indoka nem alkalmazható olyan személyekkel szemben, akik nem voltak az eljárás felei, és akikkel szemben az ítélet ezért semmilyen döntést sem tartalmazhat.[114]

199. A Törvényszék tehát semmilyen módon nem tévedett az Alstom által előtte hivatkozott, a hatékony jogorvoslathoz való jog megsértésére alapított jogalap terjedelmét illetően, amikor a megtámadott ítélet 230. pontjában megállapította, hogy nem lehet úgy tekinteni, hogy a vitatott határozat, amennyiben egyetemlegesen megfizetendő bírságot szabott ki az Alstommal és az Areva T&D SA-val szemben, megsértette a hatékony jogorvoslathoz való jog elvét.

200. Ebből következően úgy vélem, hogy az Alstom ötödik jogalapját el kell utasítani.

G – *A fellebbezések elemzésére vonatkozó következtetés*

201. A fentiek összességéből az következik, hogy álláspontom szerint az Areva második és harmadik jogalapjának, valamint az Alstom-csoport társaságai negyedik jogalapjának helyt kell adni, valamint, hogy ebből következően a megtámadott ítélet rendelkező része 3. pontjának második francia bekezdésében szereplő bírságot hatályon kívül kell helyezni.

202. Egyebekben úgy vélem, hogy a fellebbezéseket el kell utasítani.

IV – A megsemmisítés iránti keresetről és a bírság meghatározásáról

A – *A megsemmisítés iránti keresetről*

203. A Bíróság alapokmánya 61. cikkének első bekezdése értelmében, ha a fellebbezés megalapozott, és a Bíróság a Törvényszék határozatát hatályon kívül helyezi, az ügyet érdemben maga is eldöntheti, amennyiben a per állása megengedi, vagy határozathozatalra visszautalhatja a Törvényszékhez.

204. A jelen ügyben véleményem szerint a per állása megengedi az ügy érdemi eldöntését.

114 — A C-310/97. P. sz., Bizottság kontra AssiDomän Kraft Products és társai ügyben 1999. szeptember 14-én hozott ítélet (EBHT 1999., I-5363. o.) 53–55. pontja. Ezen elvek konkrét ügyben történő alkalmazása kapcsán lásd a fent hivatkozott Bizottság kontra Tomkins ügyben hozott ítélet 43. és 47. pontját.

205. A fellebbezőknek a jogsértésért viselt, a vitatott határozatban megállapított és a Törvényszék által a megtámadott ítéletben helybenhagyott felelősségét a fellebbezés elemzése ugyanis nem kérdőjelezi meg. Álláspontom szerint csak a megtámadott ítélet rendelkező része 3. pontjának második francia bekezdésében szereplő bírságot kell hatályon kívül helyezni az egyetemleges felelősségi szabályok alkalmazását érintő, jogsértéseket eredményező hibák miatt.

206. E tekintetben meg kell állapítani, hogy a vitatott határozatban, különösen 2. cikkének c) pontjában rögzített egyetemleges felelősségi forma azonos az azt helybenhagyó megtámadott ítélet rendelkező része 3. pontjának második francia bekezdésében szereplővel. Ebből az következik, hogy ugyanazon jogértések, amelyek alapján a fenti 96–174. pontban szereplő elemzés keretében a megtámadott ítélet rendelkező része említett pontjának hatályon kívül helyezését javasoltam, felmerülnek a vitatott határozatban megállapított bírsággal összefüggésben is. Ilyen körülmények között úgy vélem, hogy a vitatott határozat 2. cikkének c) pontját is meg kell semmisíteni, amint azt a Törvényszék előtt a fellebbezők kérték.

B – *A bírság meghatározásáról*

207. A vitatott határozat 2. cikke c) pontjának általam indítványozott részleges megsemmisítése azzal jár, hogy az említett határozatban megállapított bírság tárgyában is új határozatot kell hozni. A Bíróság az alapokmánya 61. cikkének első bekezdése szerinti önálló döntési joga körében e vonatkozásban – az 1/2003/EK rendelet[115] 31. cikkével összefüggésben értelmezett EUMSZ 261. cikkben biztosított – korlátlan felülvizsgálati jogkörrel rendelkezik. A bírságot tehát szabad mérlegelése szerint újból megállapíthatja.[116]

208. Ilyen körülmények között rá kell mutatni, hogy az Alstom Grid SAS-szel szemben a Törvényszék által a megtámadott ítéletben megállapított bírság 48 195 000 eurós összegét az általam a Bíróság számára elfogadni javasolt jogalapok és kifogások nem kérdőjelezik meg. Ez az összeg tehát változatlan marad.

209. Ezzel szemben a 135. és azt követő pontokban szereplő megfontolásokból az tűnik ki, hogy a jelen ügyhöz hasonló esetben, amelyben két egymást követő, kizárólag a leányvállalattól származtatott felelősség alapján elmarasztalt anyavállalat egyetemleges felelősségét állapítják meg (régi, illetve új) leányvállalatukkal együtt, azon teljes összeg, amelynek megfizetésére az anyavállalatokat kötelezetik, nem haladhatja meg azt az összeget, amelynek megfizetésére a leányvállalatot kötelezik. Ezenkívül az anyavállalatoknak egyértelműen ismerniük kell azt az összeget, amelyet azon időszak után kell megfizetniük, amely tekintetében megállapították a jogsértésért való egyetemleges felelősségüket leányvállalatukkal.

210. Mivel a Törvényszék a leányvállalattal, vagyis az Alstom Grid SAS–sel szemben kiszabott bírság összegét 48 195 000 euróban állapította meg, meg kell határozni ezen összeg azon két részarányát, amelyek vonatkozásában az egyes anyavállalatok a leányvállalattal egyetemlegesen felelősek.

115 — Az [EK 81. cikkben] és [EK 82. cikkben] meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló, 2002. december 16-i 1/2003/EK tanácsi rendelet (HL 2003. L 1., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 2. kötet, 205. o.).

116 — Lásd a fent hivatkozott Bizottság kontra Verhuizingen Coppens ügyben hozott ítélet 79. pontját. Lásd még a C-49/92. P. sz., Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben 1999. július 8-án hozott ítélet (EBHT 1999., I-4125. o.) 218. pontját; a C-185/95. P. sz., Baustahlgewebe kontra Bizottság ügyben 1998. december 17-én hozott ítélet (EBHT 1998., I-8417. o.) 141. és 142. pontját; a C-280/98. P. sz., Weig kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítélet (EBHT 2000., I-9757. o.) 83. pontját és a C-167/04. P. sz., JCB Service kontra Bizottság ügyben 2006. szeptember 21-én hozott ítélet (EBHT 2006., I-8935. o.) 244. pontját.

211. E tekintetben álláspontom szerint a leányvállalattal szemben kiszabott bírság két anyavállalat közötti megosztását illetően releváns szempont lehet a leányvállalatra gyakorolt meghatározó befolyás időtartama. Ez bizonyosan nem az egyetlen elképzelhető szempont. Azonban véleményem szerint a jelen ügy körülményei között olyan megfelelő szempontról van szó, amely lehetővé teszi azt, hogy e részarányok meghatározása során bizonyos mértékű arányosságot biztosítsunk.

212. Ennek megfelelően az ügy irataiból az tűnik ki, hogy az Alstom 1992. december 7. és 2004. január 8. között, vagyis tizenegy éven és egy hónapon keresztül gyakorolt meghatározó befolyást az Alstom T&D SA-ra.

213. Az Areva SA és az Areva T&D Holding SA négy hónapon keresztül, vagyis 2004. január 9. és 2004. május 11. között gyakorolt meghatározó befolyást az Areva T&D SA-ra és az Areva T&D AG-re. [117]

214. Ebből következően álláspontom szerint a 211. pontban megjelölt szempontot alkalmazva úgy kell tekinteni, hogy az Alstom az Alstom Grid SAS-sel 46 787 847 euró erejéig felelős egyetemlegesen, az Areva, a T&D Holding SA és az Alstom Grid AG pedig az Alstom Grid SAS-sel 1 407 153 euró erejéig felelős egyetemlegesen. [118]

C – *Az Arevára eső részarány meghatározásáról*

215. Amennyiben a Bíróság osztja az egyetemleges felelősségi szabályok általam javasolt értelmezését – amely szerint, amennyiben megállapítják az egyetemleges felelősség fennállását a jogsértés elkövetésének időpontjában egy gazdasági egységet alkotó, de a szankció kiszabásának időpontjában nem azonos gazdasági egységhez tartozó jogalanyok között, meg kell határozni a bírság azon részösszegét, amelyet azon jogalanynak kell viselnie a többi adóstársával fennálló belső viszonyaiban, [119] amely már nem rendelkezik a gazdasági egységhez való tartozását megalapozó kapcsolatokkal –, majd konkrétan meg kell határozni a bírságnak a jelen ügyben egyetemlegesen kötelezett, de nem egy gazdasági egység részét képező jogalanyokra eső részarányát.

216. E tekintetben volt már alkalmam megjegyezni egyrészt azt, hogy mivel a korlátlan felülvizsgálati jogkör feljogosítja az uniós bíróságot arra, hogy a jogszerűség egyszerű felülvizsgálatán túl a jogi aktust megváltoztassa, azaz a Bizottság értékelését a sajátjával helyettesítse, [120] e bíróság ezt a jogkört a Szerződések által a Bizottság részére biztosított hatáskör korlátain belül gyakorolhatja. Ennek megfelelően az előző pontban említett esetben az uniós bíróság álláspontom szerint korlátlan felülvizsgálati jogkörében jogosult megállapítani az egyetemlegesen kötelezett, de a jogsértést elkövető gazdasági egységhez már nem tartozó jogalanyokkal szemben kiszabott bírság részarányait. [121] Másrészt már rámutattam arra is, hogy a korlátlan felülvizsgálati jogkör feljogosítja az uniós bíróságot arra, hogy „valamennyi ténybeli körülményt” figyelembe vegye, ideértve az előtte vitatott határozat meghozatalát követő körülményeket. [122]

117 — Az Areva T&D AG-t illetően a vitatott határozat (21) preambulumbekezdéséből kitűnik, hogy az annak érdekében létrehozott közvetítő társaság volt, hogy megkönnyítse a T&D tevékenységek Alstomtól az Arevának történő átadását. A jogsértésben közvetlenül 2003. december 22. – az említett tevékenységek részére történő átadásának időpontja – és a jogsértés befejeződése, 2004. május 11. között vett részt.

118 — Az Alstom Grid SAS kartellben való részvételének teljes időtartama 11 év és 5 hónap, vagyis 137 hónap volt, amelyből 133 hónapig az Alstom meghatározó befolyása, míg 4 hónapot az Areva befolyása alatt állt, amiből 46 787 847 eurós bírság következik az Alstom (48 195 000/137 x 133) és 1 407 153 eurós bírság az Areva és korábbi leányvállalatai (48 195 000/137 x 4) tekintetében.

119 — Lásd a fenti 160. és azt követő pontokat, valamint a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyre vonatkozó indítványomra való hivatkozásokat.

120 — Lásd a fent hivatkozott Bizottság kontra Tomkins ügyre vonatkozó indítványom 38. pontját.

121 — Lásd a fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyre vonatkozó indítványom 93–95. pontját.

122 — Lásd a fent hivatkozott Bizottság kontra Tomkins ügyre vonatkozó indítványom 38. és 43. pontját.

217. Márpedig a jelen ügyben az ügy irataiból kitűnik, hogy a T&D tevékenységeinek Alstomról Arevára történő átruházását követően az Alstom Grid SAS és az Areva két volt leányvállalata (vagyis a T&D Holding SA és az Alstom Grid AG) ismét az Alstom leányvállalatává vált.

218. Ebből következik, hogy a jelen ügyben az Areva azon korábbi leányvállalataival, amelyeket a Bizottság egyetemlegesen marasztalt, a jogsértés elkövetésének időpontjában gazdasági egységet alkotott, amelyekkel ugyanakkor a szankció megváltoztatásának időpontjában már nem képezte ugyanazon gazdasági egység részét. Ennek megfelelően az Arevával szemben a leányvállalataival egyetemlegesen kiszabott bírság részarányát kell meghatározni.

219. A fent hivatkozott Bizottság kontra Siemens Österreich és társai ügyre vonatkozó indítványom 87. pontjában utaltam néhány olyan, egyébként a Bizottság által is jelzett, az anyavállalat és a leányvállalat közötti kapcsolatokat érintő körülményre, amelyek főszabály szerint a meghatározó befolyás tényleges gyakorlásának kizárása szempontjából irrelevánsak, de amelyeket figyelembe lehet venni az anyavállalat és a leányvállalat között a vétkesség fokának meghatározása, illetve a bírság tekintetében egyetemlegesen kötelezett adóstársak belső viszonyainak megállapítása érdekében. E körülmények közül – amelyeknek álláspontom szerint nincsen kötelező vagy kimerítő listájuk – a Bizottság utalt arra a tényre, hogy az anyavállalat nem vett részt közvetlenül a jogsértésben, az anyavállalat jogsértéssel érintett ágazatban fennálló érdekeltségére vagy annak fokára, valamint arra, hogy az anyavállalatnak nem volt tudomása a jogsértésről. Ugyanezen indítványban arra is rámutattam, hogy mind a szankció meghatározásával összefüggésben, mind a figyelembe veendő körülmények relevanciájának és jelentőségének értékelése tekintetében is minden esetben el kell ismerni bizonyos mértékű mérlegelési mozgásteret.

220. Márpedig az eljárásgazdaságosság amellett szól, hogy a Bíróság az ügyet maga döntse el érdemben, ha az iratok hiánytalanul rendelkezésre állnak, minden szükséges adat ismert, és a felek a Törvényszék előtt minden releváns szempont kapcsán állást foglalhattak. [123]

221. A jelen ügyben az ügy iratai tartalmaznak bizonyos olyan elemeket, amelyeket az Areva vétkessége mértékének megállapítása érdekében figyelembe lehetne venni. [124] Ezen körülmények elemzése alapján a Bíróság maga is véglegesen dönthetne az Arevával szemben kiszabott bírság részarányáról. Meg kell ugyanakkor állapítani, hogy az eljárás ezen szakaszában az érdekelt társaságoknak e tekintetben nem volt lehetőségük állást foglalni. Ilyen körülmények között, amennyiben a Bíróság egyetért az egyetemleges felelősségi szabályok általam javasolt értelmezésével, és úgy véli, hogy rendelkezésére állnak azok az elemek, amelyek alapján meghatározhatja az Arevára eső részarányt, álláspontom szerint e kérdésben meg kell hallgatni az érintett társaságokat.

222. Ezzel szemben, ha a Bíróság mindenesetre úgy ítéli meg, hogy nem állnak rendelkezésére az ahhoz szükséges elemek, hogy meghatározza az Arevára eső részarányt, akkor álláspontom szerint e részarányt a Bizottságnak kell konkrétan meghatároznia az EUMSZ 266. cikk szerinti, a Bíróság ítéletében foglaltak teljesítéséhez szükséges intézkedések megtételére irányuló kötelezettsége alapján.

V – A költségekről

223. A Bíróság eljárási szabályzata 184. cikkének (2) bekezdése értelmében, ha a fellebbezés megalapozott, és a Bíróság maga hoz a jogvita kapcsán végleges határozatot, a Bíróság határoz a költségekről.

123 — Lásd Kokott főtanácsnok fent hivatkozott Bizottság kontra Verhuizingen Coppens ügyben 2012. május 24-én ismertetett indítványának 44. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot.

124 — Az ügy irataiból ugyanis kitűnik, hogy az Arevának nem volt érdekeltsége a jogsértéssel érintett ágazatban, mielőtt az Alstomtól leányvállalatait megvásárolta, és ebben az ágazatban immár nincs érdekeltsége, mivel a T&D ágazatban kifejtett összes tevékenységét eladta (lásd a jelen indítvány 6. pontját). A vitatott határozatból egyébként láthatóan kitűnik, hogy közvetlenül nem vett részt a kartell találkozóin az érintett időszakban. Ugyanakkor a csoport csúcstársasága volt.

224. Ugyanezen szabályzat 138. cikkének (1) bekezdése, amelyet e szabályzat 184. cikkének (1) bekezdése értelmében a fellebbezési eljárásban is alkalmazni kell, akként rendelkezik, hogy a Bíróság a pervesztes felet kötelezi a költségek viselésére, ha a pernyertes fél ezt kérte. A 138. cikk (3) bekezdése továbbá kimondja, hogy részleges pernyertesség esetén mindegyik fél maga viseli a költségeit. Ha az ügy körülményei alapján indokoltnak látszik, a Bíróság határozhat úgy, hogy a fél saját költségein felül viseli a másik fél költségeinek egy részét is.

225. A jelen ügyben azt javaslom, hogy a Bíróság adjon helyt az Areva és az Alstom-csoport társaságai fellebbezésének az egyetemleges felelősségi szabályok alkalmazására vonatkozó részében, egyebekben pedig utasítsa el azt. Ugyanakkor az általam javasolt döntés szerint az Areva és az Alstom-csoport társaságai lényegében a Bíróság előtti eljárásban pernyertesek lesznek.

226. Az ügy körülményeire figyelemmel úgy vélem, hogy a Bizottságot kell kötelezni a két eljárásban felmerült saját költségein felül az Areva és az Alstom-csoport társaságai ezen eljárásokban felmerült költségei egyharmadának viselésére. Az Arevát és az Alstom-csoport társaságait kell kötelezni a két eljárásban felmerült saját költségeik kétharmadának viselésére.

VI – Végkövetkeztetések

227. A fenti megfontolásokra tekintettel indítványozom, hogy a Bíróság az alábbiak szerint határozzon:

1) A Bíróság hatályon kívül helyezi az Európai Unió Törvényszéke T-117/07. és T-121/07. sz., Areva és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2011. március 3-án hozott ítélete rendelkező része 3. pontjának második francia bekezdését.

2) A Bíróság a fellebbezést az ezt meghaladó részében elutasítja.

3) A Bíróság az EK 81. cikk és az EGT-Megállapodás 53. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban 2007. január 24-én hozott C(2006) 6762 végleges bizottsági határozat (COMP/38.899 – „Gázszigetelt kapcsolóberendezések”-ügy) 2. cikkének c) pontját megsemmisíti.

4) A Bíróság a C(2006) 6762 végleges határozat 1. cikkének b)–f) pontjában megállapított jogsértésért az Alstom SA-val szemben kiszabott 10 327 500 euró összegű bírság mellett – 48 195 000 euró összegű bírságot szab ki, ebből 46 787 847 eurót az Alstom SA-val és 1 407 153 eurót az Areva SA-val, a T&D Holding SA-val és az Alstom Grid AG-vel egyetemlegesen.

5) A Bíróság az Európai Bizottságot kötelezi mind az elsőfokú, mind a fellebbezési eljárásban felmerült saját költségein felül az Areva SA, az Alstom SA, a T&D Holding SA, az Alstom Grid SAS és az Alstom Grid AG elsőfokú és fellebbezési eljárásban felmerült költségei egyharmadának viselésére.

6) A Bíróság az Areva SA-t, az Alstom SA-t, a T&D Holding SA-t, az Alstom Grid SAS-t és az Alstom Grid AG-t kötelezi mind az elsőfokú, mind a fellebbezési eljárásban felmerült saját költségei kétharmadának viselésére.